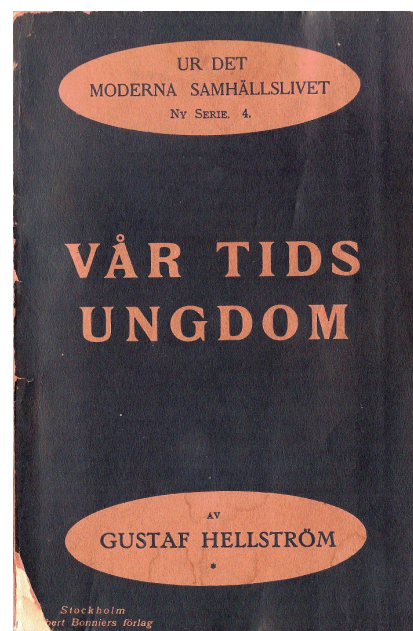
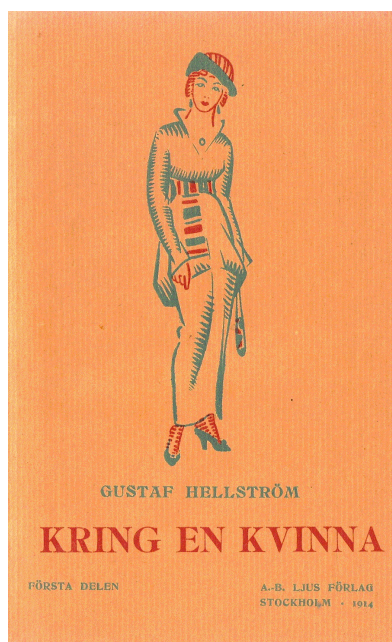

Kring en kvinna och Vår tids ungdom

Två Hellström-böcker 1914

GUSTAF HELLSTRÖM-SÄLLSKAPET

Medlemsblad nr 28. Årgång 14
Hösten 2014

ISSN 1653-0268

Innehåll

Om detta nummer av medlemsbladet	2
Ordföranden har ordet	3
Kring Sybil och hennes män (Tommy Gustavsson)	5
<i>Vår tids ungdom</i> (Gustaf Hellström) (fortsättning)	
IV. Krigsentusiasm och handlingstörst	22
V. Katolicismens återkomst	26
VI. Revanschlust, Pantersprång och patriotism	31
VII. Avslutning med omväxlande ros och ris	35
Hellström-Nytt...	43

Om detta nummer av medlemsbladet

Många trogna läsare minns nog med glädje Tommy Gustavssons text om Gustaf Hellström och George Lansbury – ”Good old George” – i medlemsblad nr 22. Tommy framträdde där med en ytterst medveten men samtidigt ledig, kåserande stil som passade bra i en text som var fylld av iakttagelser, funderingar och associationer. De vältecknade Londonmiljöerna fick vi på köpet.

I detta nummer tar Tommy på likartat sätt sig an en roman som det skrivits förunderligt lite om, trots att den kom ut i flera upplagor genom åren – den var alltså uppskattad av läsarna! Det gäller Parisromanen *Kring en kvinna* som första gången kom ut på Ljus förlag våren 1914, senare på Bonniers.

Hellström använde gärna levande förlagor till sina karaktärer, men mer eller mindre fikionaliserade, och vi har vant oss vid att försöka identifiera dessa. När det gäller kvinnoporträtten är detta inte alltid så lätt, eftersom Hellström inte ville lämna ut sina kvinnor och då var försiktigare. Att vi gärna identifierar Edna White i Petreus-romanerna med Hellströms första hustru, Louise Shoemaker, tycks ju fullt rimligt då bägge är amerikanskor. Men vi bortser då från skillnaderna, för deras temperament var rimligen mycket olika. Louise var ju modetecknerska med goda kontakter inom den moderna amerikanska kulturvärlden, medan den mer färglösa Edna gestaltas som en läkare som mestadels umgås i läkarkretsar.

En av flera intressanta saker i Tommys text är när han bakom den kvinnliga huvudkaraktären i *Kring en kvinna* tycker sig skönja några drag av en gestalt, som det skrivits en hel del om genom åren men som man antagit att just Gustaf Hellström aldrig använt som förebild till någon karaktär. Spännande!

Och så avtrycks här de fyra sista kapitlen i Hellströms bok *Vår tids ungdom*.
Red.

Bästa Gustaf Hellströmvän!

”Sommaren är ljuvelig för ungdomen” sjöng vi i min hemtrakts majvisa, och nog kan också vi, som hunnit ”mogna” litet, instämma i den refrängen! Sommar och semester – ja, men inte för alla! Våra idoga styrelseledamöter Sigurd Rothstein och Lennart Leopold har också denna vår och sommar flitigt strävat på med att plocka fram och kontrollera texter och fakta, skriva förklarande fotnoter och efterord och ordna med tryckning av ännu en volym i vår skiftserie. Med anledning av 100-årsminnet av första världskrigets utbrott 1914 ger vi ut en samling texter skrivna under de krigså, då Hellström befann sig i Frankrike som utrikeskorrespondent för *Dagens Nyheter*. Han upplevde alltså på nära håll brutalitet, skräck, hat, meningslös förödelse och dödande och kunde direkt rapportera hem till svensk läsekrets om krigets fasor. Hellström gavs till och med möjlighet att besöka den franska fronten och kunde ge direktbilder av soldaternas hemska tillvaro. Skrämmande – men tyvärr alltför aktuellt också nu med krig och förstörelse på så många håll.

Åter igen kan vi tacka Svenska Akademien, som beviljat vårt Sällskap 20.000:- och därmed möjliggjort denna nyutgåva. Även Handelsbanken har helt nyligen bidragit med en summa till skriftserien, och vi tackar varmt för det! Den kommer väl till pass inför nästa års utgivning. Och nu hoppas vi förstås, att dessa viktiga texter från ett av Europas ödesår skall finna intresserade köpare! Vår utgåva i fjor från Hellströms resa i Hitlertyskland 1933 har rönt stort intresse, och en ny upplaga har måst tryckas upp. Vi är självklart mycket glada för detta intresse!

En annan sommaraktivitet är våra guidade promenader i det litterära Kristianstad. I år gör vi det för att hylla vår 400-åriga stad, men förhoppningen är förstås, att det skall bli ett årligt återkommande inslag i Sommar-Kristianstad! Fyra vandringar på två olika turer har det blivit, och en del av våra trogna medlemmar har vi sett på dessa promenader. Om ni missade detta arrangemang, finns en chans till under den stora Bokfestivalen här i stan 4–7 sept, då vi arrangerar en vandring fredag 5/9 kl 16.00 från Turistbyrån. Man kan förstås också ta en ”skyltpromenad” – eller flera! – på egen hand – det finns en utmärkt karta att hämta på Turistbyrån!

Tjugofem skyltar av 12 olika författare från 1600-tal till 2000-tal finns nu, dvs det har tillkommit fem nya detta år – alla utformade av Lennart Leopold och bekostade av Kultur- och Fritids-förvaltningen, och vi är skyldiga dem stort tack, liksom alla de husägare, som så välvilligt låtit oss sätta upp våra skyltar på sina fasader! Vi tror nog, att detta är finalen på vårt skyltprojekt, så TACK alla som på olika sätt har bidragit till att ”ro detta i hamn”!

Liksom vid tidigare Bokfestivaler har Gustaf Hellström-sällskapet en programpunkt i Regionmuseets Hörsal på lördagen (6/9 kl. 12.00). Då kommer Sigurd Rothstein och Lennart Leopold att presentera årets utgåva i vår skriftserie, denna gång alltså med Hellströmtexter från första världskrigets Frankrike. Jag kan utlova ett intressant illustrerat föredrag, och givetvis finns det också möjlighet att köpa vår nya bok! Hela lördagen finns vi som vanligt vid vårt bokbord på Lilla Torg. Vi har kommit över litet fler Hellströmböcker – men tar gärna emot fler!!! – så välkomna att hälsa på oss och botanisera där!

För tredje året i rad skall Gustaf Hellström-sällskapet delta i den stora Bokmässan i Göteborg 25–28 sept. Det kostar oss en hel del, men dels får folk klart för sig, att det alls finns ett Gustaf Hellström-sällskap – ”Syns vi inte, så finns vi inte!” – dels säljer vi faktiskt en hel del där, och dessutom knyter vi värdefulla kontakter med andra litterära sällskap, så det känns meningsfullt att vara där, trots den rätt stora kostnaden!

I september är det också meningen att Gustaf Hellströms roman *Den gången* ska börja finnas tillgänglig som gratis e-bok att ladda ner från Litteraturbanken. Adressen är www.litteraturbanken.se.

Och så nalkas vårt höstmöte, ett evenemang som jag alltid ser fram mot med glädje och förväntan! I år blir det söndagen 19 okt, kl 15, så boka in den eftermiddagen för Gustaf Hellström-sällskapet redan nu! Vi utgår från, att vi kan återvända till ”fadershuset”, dvs Gustaf Hellström-rummet på Biblioteket, som väl i rimlighetens namn bör vara färdigsanerat/reparerat då. I år kommer f d Konsthallschefen Tomas Kjellgren – alltid lika intressant som föredragshållare – att berätta om en del av de många konstnärer, som Gustaf Hellström kom i kontakt med, inte minst under åren i Frankrike. Välkomna att ytterligare bredda era kunskaper om ”vår” författare! Som vanligt blir det förstås mingel med tillhörande ”ingredienser”.

Vi i Gustaf Hellströmstyrelsen vill varmt tacka er trogna Gustaf Hellström-vänner för ert stöd och ert intresse för ”vår” författare och för vårt Sällskap! Inte minst glädjer vi oss åt att fjorårets bok från Hitlertyskland 1933 fann så många köpare bland er medlemmar! Vi hoppas på samma intresse för årets bok!

Varmt välkomna till Gustaf Hellström-sällskapets litterära promenad, till vårt bokbord, till vår programpunkt på museet under årets Bokfestival, till Bokmässan i Göteborg och inte minst till vårt höstmöte 19 oktober!!

Varma hälsningar från oss alla i Gustaf Hellström-sällskapets styrelse genom
Disa Lundgren
Ordförande

Källa: Wikimedia commons

Kring Sybil och hennes män

av Tommy Gustavsson

En anslående tavla från förra sekelskiftets Paris hänger på Thielska Galleriet i Stockholm. Den har titeln *Nattcaféet* och är målad av Axel Törneman omkring 1905.¹ På tavlan lägger man mest märke till de kvinnliga gästerna, som är raffigt klädda. Men man ser även frackklädda herrar i hög hatt i bakgrunden på Törnemanns målning. En vågad gissning är att några av de raffiga damerna är kokotter.

Stället i fråga hette Rat Mort. Just där sitter huvudpersonen i Gustaf Hellströms roman *Kring en kvinna*, den brunögda unga engelskan Sybil Boswell, i en central scen i boken. Hon har sällskap av Hellströms alter ego: den svenske journalisten och författaren Bo Brinck, som två år tidigare förflyttats till Paris från London av sin tidning. De två sitter där under halvannan timmes samtal i en annars gästtom lokal. Orkestern sover med instrumenten i knät och dansöserna har gjort sitt för natten – de lägger nu patiens i ett hörn. Gissningsvis är det på våren 1911, fast det är svårt att räkna ut året med säkerhet. Och berättelsens kronologi behöver ju för den delen inte heller stämma exakt med Hellströms eget liv. Den kan gott vara förskjuten, liksom stundom kommer att vara fallet i Petreusserien där Stellan till exempel far till den chansartade radbetalda jour-

¹ Axel Törneman (1880–1925) var i ungdomen påverkad av jugendstilen och Toulouse-Lautrec.

nalistsysslan i London drygt ett år senare än Gustaf gjorde i verkligheten. *Kring en kvinna* kom hur som helst ut våren 1914, för jämnt ett sekel sen.

Den rätt så dekadenta Döda rättan låg vid Place Pigalle strax nedanför Montmartrekullen. Brinck och miss Boswell passar inte riktigt in i miljön, är lite väl städade. Ämnet för deras lågmält intensiva samtal är Brincks tidigare älskarinna fransyskan Marie-Jeanne, en rapp sanningssägerska som nästan har knäckt Brinck och hans grundliga intellekt genom sina strömmar av sarkasmer och sina självsäkra hånskratt. I deras stormiga hund-och-katt-relation har hon tagit sig vanan att kalla honom ”grumlig”. ”Lämna den där kvinnan!” är nu miss Boswells enträgna nattliga bön på Rat Mort. (*Kring en kvinna*, 1914, s. 208)

Closerie des Lilas stamloket

Här är alltså scenen Montmartretrakten i norr – som i kapitlet närmast innan, vilket utspelar sig ett par timmar tidigare på ett annat nattcafé i samma kvarter: Féria, där det har varit betydligt mer tumultartat. Där har den sköna men galna engelska modellen Ofelia plötsligt börjat slå vilda kullerbyttor mitt på golvet. Men annars förs läsaren av Hellströms vindlande berättelse om Sybil och de inalles sex männen av olika nationalitet kring henne oftare runt i Montparnasse

söderut i Paris. Ett stamloket där för romanens kosmopolitiska persongalleri är den kastanjeskuggade caféterrassen på Closerie des Lilas. På Lilas drack Strindberg absint under sin infernotid.

Också några småstäder i Paris omgivningarna figurerar i handlingen, i första hand Senlis cirka fem mil norr om Paris – där ju Hellström själv var bosatt under två år före första världskrigets utbrott. I ett ka-

pitel kort tid efter nattsamtalet på Rat Mort tas läsaren med till denna gamla katedralstad, även då i sällskap med Sybil och Bo.

Bo har hyrt in sig i en liten lägenhet där för att få arbetsro och köper sig också en rejäl engelsk cykel av stadens cykelhandlare, för stärkande utfärder i omgivningarna. Sybil dyker bara upp i Senlis, på sitt envetet stillsamma sätt. I vit blus. Skogslundarna omkring staden är klädda med gullvivor, efter hand med liljekonvaljer. Det hela slutar med giftermål – på svenska legationen i Paris.

Söderbergsska ekon?

Kapitlet i Senlis är charmigt. Kanske det charmigaste i den överlag rätt fräna berättelsen. Men tonen i just det här kapitlet är som helhet mildare, ej utan likhet med Hjalmar Söderbergs enkelt rytmiska prosa. Bo tappar i förälskelsens tecken

en del av sin allvarstygndhet. För en tid i alla fall. Den 31-årige författaren har här släppt in lite prosapoesi i sin första större roman.

Är den söderbergskt mjukare tonen i Senlis enbart en slump? Jag undrar det. Kanske har Hellström knutit an till Arvid Stjärnbloms och Lydia Stilles pingstresa till domkyrkostaden Strängnäs, i *Den allvarsamma leken* som utkom ett och ett halvt år före *Kring en kvinna*.

Den gotiska katedralen i Senlis. I förgrunden ruinerna av det medeltida slottet och ringmuren.

I Hellströms roman besöker Bo och Sybil den gotiska katedralen i Senlis. De sitter länge tysta i mittskeppet, medan en dämpad dager faller in genom de höga målade fönstren.

Ett annat tänkbart eko från Söderberg, av annat slag, finns måhända i bokens första parti, en nästan hundrasidig prolog till huvudparten av texten. Här är spelplatsen inte Paris med omnejd, utan den lugna Londonförstaden Richmond, som ju sedan ska återkomma i *Kärlek och politik*, del 5 i Petreusserien – fast i den senare romanen namnges aldrig staden. Privathotellet för ensamma herrar där Stellan bor i *Kärlek och politik* skymtar förresten redan här.

Alltnog, i Richmond har läsaren fått möta Sybils första beundrare i boken, den svenske konsulatsekreteraren Birger Haartman, en några och trettio år gammal ungar. Han är som en kopia av Arvid Stjärnblom i sin brist på initiativ. Haartman låter söderbergskt omständigheterna och andra människor råda, och undviker helst egna beslut. Visserligen yttrar han på ett ställe: "Man ska kunna ta sitt öde i egna händer." Men han lever knappast upp till den devisen.

Mr Williamsons varning

I denna inledande historia i romanen var Sybil en skygg och på ytan älsklig artonåring, men det var likväl hon som var den drivande parten. Sybils förbindelse med Birger ströps emellertid i sin linda. Tog en drastisk vändning. Gen-

om ett varnande middagssamtal på tu man hand mellan Sybils styvfar målaren mr Williamson och Birger om Sybils personlighet. Det är en skickligt skriven scen som kastar en kuslig skugga över hela resten av romanen. Hellström låter Williamson bland annat säga:

– Men vem är hon, vad är hon, denna flicka, denna – – – denna – – – Damn the woman! Vad är hon mer än detta oresonliga hat, detta omänskliga förakt. Hon är dum, anspråksfull, lat – – – (s. 71)

Det framgår, att Sybil är starkt bunden vid, ja, besynnerligt fixerad vid sin riktige far, en ombytlig, oberäknelig och inbitet olycklig man som begick självmord då hon var i tonåren. Och att hon har odlat ett oresonligt hat mot styvfadern under åtskilliga år.

Hon såg sin biologiske far sista gången när hon var sju år – han och den hårt pressade modern skildes då, på läkares bestämda inrådan. Modern gifte om sig med Williamson när Sybil var nio. (Alla uppgifterna kommer förvisso från Williamson, men inget i romanen i övrigt motsäger dem; av allt att döma menar Hellström att läsaren ska ta dem ad notam.)

Sybil kommer till Montparnasse

Efter några år kommer den unga engelskan, vilken till stor del har vuxit upp i Frankrike, till konstnärernas Montparnasse. Romanen börjar på riktigt. Sybil lär nu bland andra känna två tyska miljonärsbröder: Wilhelm och Friedrich Toepfer, den äldre en hämningslös egoist som ser sig som en renässansmänniska, den yngre en hämmad och dödslängtande moralist som lär sig flyga och planerar en djärv långdistanstur till Berlin.² Men främst är det svensken Bo Brinck. Han är delvis en kopia av Birger Haartman, fastän mer handlingskraftig. Men alltjämt är Sybils initiativkraft större än den manliga partens.

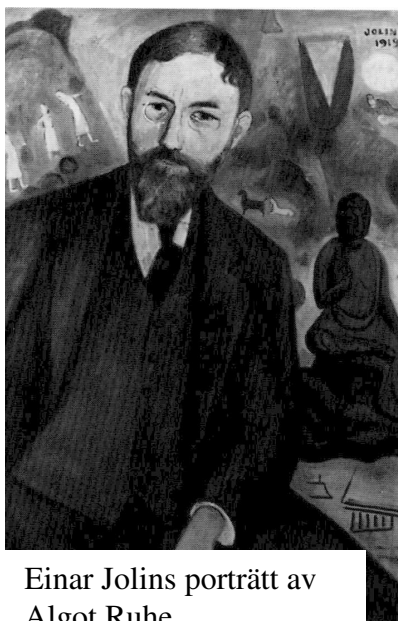
Haartman och Brinck framstår som två avbildningar av Hellström själv med en handfull år i hans liv däremellan. Brinck har mer konturer. Hans rationella och ärliga personlighet väcker läsarens intresse – även om Sybil snart tappar respekten för sin strängt analytiske make. När hon alltmer blir varse hans benägenhet att fästa sig vid ”baksidan av allting”. Hon vill hellre beundra och entusiasmeras än ifrågasätta och ”plocka sönder” (s. 396–397).

Skiftet från Haartman till Brinck (och till de andra männen kring Sybil) avspeglar ett kast i tidsandan, från förra sekelskiftets deterministiska flanörattityd till en ökad tro på individens förmåga att påverka sitt liv nu ett stycke in på det nya århundradet.

² I medlemsblad nr 21 ger Lennart Leopold initierade glimtar kring Hellströms intresse för flygningens pionjärrår, på s. 29–31.

Bergsons "élan vital"

En nyckelperson bakom den förändringen var den franske filosofen Henri Bergson och hans tankar om "élan vital", livssprånget. En av Hellströms bästa vänner vid denna tid var den franskorienterade författarkollegan Algot Ruhe, som introducerade Bergsons tänkande i Sverige. Han översatte dennes skrifter och skrev boken *Henri Bergson. Tänkesättet Bergson i dess grunddrag*. Ruhes Bergsonbok kom 1914, således samma år som *Kring en kvinna* kom ut. Dessutom åkte Ruhe land och rike runt och höll föredrag om Bergson.³

Einar Jolins porträtt av Algot Ruhe

En annan i den unge Hellströms omgivning med starkt intresse för Bergsons värtaliga och välskrivna budskap var den jämnårige John Landquist. Han umgicks en del med Hellström i Stockholm under dennes halvsvaltande försök att bana sig väg som författare åren före den räddande avflyttningen till korrespondentsysslan för *DN* i London. Ja, även senare.

Det är Landquist som är "filosofen" i *Det var en tjusande idyll* – han som på Rydbergs bar inviger den rätt skeptiske Petreus i Bergsons intuitionslära efter att ha åhört mästaren på plats nere i Paris. Våren 1907 sker detta enligt romanens kronologi (i verklighetens kronologi torde bokens 1907 motsvara år 1906). Landquists doktorsavhandling *Viljan*, som blev färdig år 1908, har beröringspunkter med Bergsons tankegångar. Fast

Landquist framhäver snarare "nuflödets", livsströmmens kontinuitet än dess rörlighet – den senare aspekten står mer i centrum för Bergson. Att Landquist i verkligheten tycks ha diskuterat Bergsons idéer med Hellström först i februari 1908 är väl egentligen sekundärt i det här sammanhanget. 1906, 1907 eller 1908 är nog av mindre vikt.⁴

1938 – då *Det var en tjusande idyll* kom ut – var dock Hellströms skepsis mot Bergsons betonande av vilja och handling större än den i realiteten hade varit i ungdomen vid seklets början.

Och i den avslutande Petreusromanen, *I morgon är en skälm* från 1952, är Hellström till och med klart avståndstagande gentemot Bergsons filosofi: Han be-

John Landquist 1910

³ I *Den svenska litteraturen*, del 1890–1920 (s. 130–131), presenteras Ruhe fint av Per Erik Ljung.

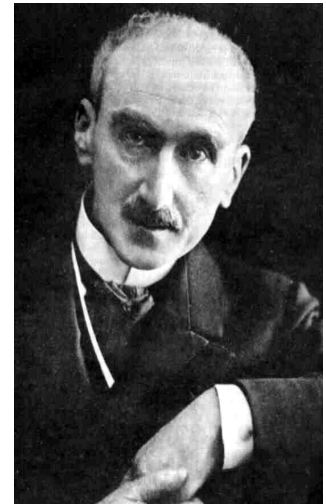
⁴ Se John Landquist: *I ungdomen* (1957), s. 120. Samtalet skedde för övrigt inte på Rydbergs utan sent en kväll på tu man hand i Landquists dubblett nära Roslagstull; Hellström var då på tillfälligt besök i Stockholm från London. De hade dessförinnan varit på middag hos Marika Stiernstedt.

skriver den rentav där som medskyldig till första världskriget, fascismen och nazismen. Jag tycker att detta är en överdrift, även om här kan finnas en gnutta sanning.

På ett ställe i denna sin allra sista bok kopplar Hellström samman Bergsons "élan vital" med Nietzsches övermänniska, William James "pragmatiska sanningskriterium" och den katolske konvertiten Chestertons "förlossande paradox" och kallar alltsammans en "underminering av förnuftet". Det är lite väl svepande. (*I morgon är en skälm*, s. 331)

Nå, hur förhåller det sig med detta i *Kring en kvinna*? Den siste i raden av Sybils beundrare är den norske läkaren och skriftställaren Jurgen Krogh, en vidsynt, klok och varm person. Krogh hyser en starkt positiv uppfattning om Bergson, som han har hört föreläsa i Paris:

Det var hans framställningskonst, som till en början fascinerat Krogh, en konstnärlig talangfullhet och en temperamentsstyrka som förtjuste. Och det var mera: han hade ett sätt att föreläsa, som om man bevittnade tankarnas födelse bakom denna panna, deras väg från den första darrande aningen fram genom klarheter, ett sätt att göra invändningar mot sig själv, att angripa sin egen ståndpunkt från alla kanter för att slutligen triumfera så, som om det vore åhöraren själv, som burit sin intuition genom alla tvivel och räddat den fram till visshet... (s. 467)

Henri Bergson

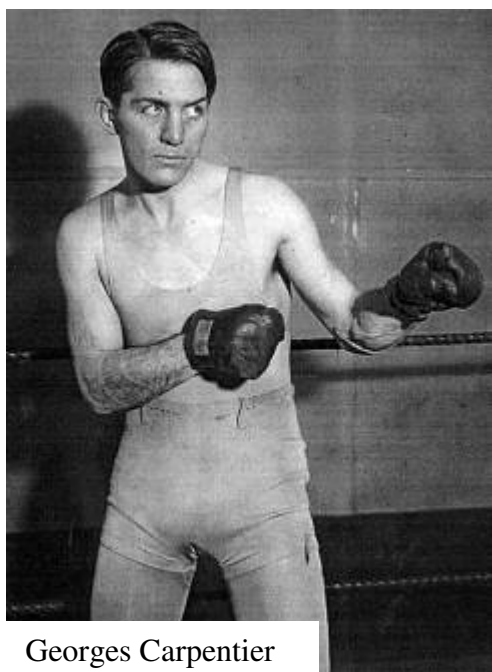
Ja, bilden av Henri Bergson och hans idéer är i huvudsak positiv i *Kring en kvinna*. Och överhuvudtaget bejakar romanen mestadels den nya mer aktiva tidsandan. Så här beskrivs exempelvis en sjuttonårig kanadensiska som Krogh och Sybil blir bekant med under en sommarvistelse på kanalön Jersey:

Det stod omkring henne en stålgång av härlig ungdom och oskuld, med just ett lagom drag av "koloni", av rättframhet i tankar och känsloliv, av ett hårdare, friare och mer viljefostrande liv. (s. 518)

Friedrich mot "Carpentier-kulten"

Fast man kan även hitta något enstaka ställe i boken som kan tyckas tala ett annat språk, peka åt samma negativa håll som de nyssnämnda ideologiska tillbakablickarna i den sista Petreusromanen *I morgon är en skälm*. I ett brev som Friedrich Toepfer, den yngre av de tyska bröderna i *Kring en kvinna*, på sitt omständliga sätt skriver till sin mor i Tyskland heter det apropå en teaterföreställning som han just sett i Paris:

Guitry spelar enligt min ringa uppfattning – jag vill inte precis säga mekaniskt, men med en rent *fysisk* styrka, som så att säga får ersätta den andliga. [---] Det förefaller mig, som om man häri hade att söka ett samband med t.ex. Carpentier (boxaren)-kulten, krigsstämningen bland ungdomen, beundran för den rent fysiska aktiviteten, som är så betecknande för det modernaste Frankrike. (s. 270)

Georges Carpentier

Men det som Friedrich (och sannolikt Hellström) här ifrågasätter är knappast ändå Bergsons humant inriktade filosofi och psykologi. Det handlar nog om mer aggressiva tänkesätt hos andra tongivande franska skribenter i samtiden, inte minst anhängare av den aktivistiska och katolskt sinnade höger rörelsen Action française, grundad 1899. Namn som Maurice Barrès, Charles Maurras och Léon Daudet (son till den kände vänsterinriktade författaren Alphonse Daudet).

En ytterligare inflytelserik skribent av samma slag var Henri Massis, som var betydligt yngre än de just nämnda. Han var född i mitten av 1880-talet. Massis är en av de båda författarna till debattboken *Les jeunes gens*

d'aujourd'hui (1913) som Hellström utförligt presenterade i *DN* första halvåret 1914 – i den artikelserie om nya, mer aktiva idéströmningar bland fransk ungdom som också kom ut i bokform i juni samma år, under titeln *Vår tids ungdom*.⁵ Denne Massis skulle sedan bli en av åtskilliga högersinnade intellektuella som samarbetade med nazisterna och/eller marskalk Pétains lydregim i Vichy under andra världskriget, liksom den avsevärt äldre Maurras som levde ännu då. Men andra höll fast vid den uttalat antityska inställning som Action française och likartade strömningar hade från början - och gick under andra världskriget med i motståndsrörelsen och stödde de Gaulle mot de tyska ockupanterna.⁶

Kärlekens psykologi i förgrunden

Likväl är *Kring en kvinna* i första hand en bok om människor, om trasiga och såriga människor. Kärlekens tilltrasslade psykologi är huvudtemat. Boken handlar mindre om idéer och ideologi än Petreusserien gör det. Tids- och miljöskildringen är inte lika sammanvävd med romanpersonerna som där; den

⁵ I medlemsblad nr 27 med fortsättning i föreliggande nummer finns hela texten i *Vår tids ungdom* återgiven.

⁶ Om Massis se vidare i *Svensk uppslagsbok*, 19, spalt 564–565.

utländska Pariskolonins perspektiv överskuggar det inhemska perspektivet. Fransk politik behandlas knappt alls. Den franska inramningen är mer en fond för intrigens förvecklingar. Även om den franska miljön är klatschigt målad saknar den i stor utsträckning djup.

Nej, Hellström verkar i *Kring en kvinna* inte särskilt upptagen av aktuella franska ideologiska och politiska spörsmål överlag. Sådant berörs nästan bara i förbifarten. Och det är något av ett undantag att just Bergsons filosofiska tankar mer utförligt tas upp i romanen. Till en del har det utrymme de fått nog också att göra med att Algot Ruhe såsom nämnts var den främste introduktören av Bergson i Sverige, Ruhe som ju även var en omtänksam vän till Hellström, den ene av två goda vänner som författaren dedicerade *Kring en kvinna* till i februari 1914 när manuset skickades till förlaget Ljus. (Den andre var konstnären Nils von Dardel, som tidvis vistades i Senlis åren före krigsutbrottet.⁷)

Det tycks faktiskt som om Hellström inte hunnit att i romanen väva in sådana synpunkter på den nutida franska verkligheten som finns i rapportboken *Vår tids ungdom* (och *DN*-artiklarna dessförinnan på samma tema). Trots att romanen och artiklarna publicerades tätt inpå varandra samma år. Krigsutbrottet i början av augusti kom visserligen oväntat, men ändå inte alldeles som en blixtnad i klar himmel. Nåja, ingen regel utan undantag, man skulle förstås kunna se det brev från Friedrich till modern vilket jag nyss citerade ur som en högst medveten kritisk kommentar från Hellströms sida till förändrade, mer "fysiska" tongångar i det nya franska idéklimatet – och boxaren Carpentier nämns ju också i *Vår tids ungdom*.⁸ Friedrichs brev skulle kunna vara ett sent inskott i romanen, infogat där i författarprocessens elfte timme.

Men kanske har författaren inte orkat få med mer av sådana perspektiv i den 560 sidor långa texten; en del smärre språkliga brister och en viss rörighet här och var i berättandet tyder på tidspress innan Ljus fick manuset. Det är också tänkbart att han inte heller riktigt har velat. Grundtanken med *Kring en kvinna*, som påbörjats redan 1911, förefaller ju ha varit att åstadkomma en psykologiskt inriktad roman först och främst.

Ja, i romanens anda är det nu hög tid att återvända till den gåtfulla och egen-sinniga Sybil. Liksom till männen kring henne – för de är i lika hög grad huvudpersoner som hon. Men först Sybil själv!

⁷ Se närmare i Lennart Leopolds essä "Gustaf Hellström och kärleksförvecklingarna i Senlis", i medlemsblad nr 27.

⁸ Se medlemsblad nr 27, s. 29.

Ser Sybil på distans

Att hennes person är så ogripbar har delvis med Hellströms romanteknik att göra. I motsats till med många av de manliga personerna kryper aldrig författaren själv in i hennes jag. I huvudsak är det bokens män som beskriver henne eller reflekterar kring henne. Inte Hellström. Inte hon själv, utom i sina repliker och i några brev från henne som återges. Den annars oftast allvetande författaren ser hela tiden Sybil på distans.

Romanen gör skäl för sin titel. Perspektivet är just *kring* en kvinna. Skilda synvinklar på henne, mer än att det skulle röra sig om en kvinnoroman, med en kvinna som subjekt.

Sybil har förvisso en del åsikter som är moderna, kännetecknande för självständiga ”nya kvinnor”. Hon är målmedvetet inriktad på ett yrkesmål efter att äktenskapet med Bo har upplösts. Hon satsar då på att bli operasångerska. Till Krogh säger hon, innan de blir ett par: ”Varför ska inte en kvinna kunna leva ensam för ett mål och för sitt arbete lika väl som så många män?” (s. 484)

Men på samma gång har Sybil ogenomtänkt konventionella attityder i mycket. Hon kan vara påfallande kategorisk. Även socialt fördomsfull – hon ser ner på utövare av ”enkla” yrken. Som med Brincks skolkamrat Moberg från deras hemstad i Sydsverige som arbetat sig upp till välbeställd sjukgymnast i Paris, med eget institut på Boulevard Haussmann. Sybil ser Moberg som en ”knådare”.

I två akuta kärlekskriser i sitt liv – med Birger Haartman i romanens början och med Jurgen Krogh mot dess slut – talar Sybil uppskruvat om att hon ska bli den älskades ”slavinna” eller ”slav”, ifall han håller fast vid henne och inte bryter relationen. Där uttrycker hon raka motsatsen till ett modernt kvinnoideal.

Hellström låter gärna Sybil framstå som naiv och alltför känslomässig, som motpolen till den genomanalytiske Bo vilken å sin sida kan bete sig hisnande psykologiskt mot sin unga hustru, hur stark ömhet han än känner för henne. Flera av bokens andra personer kallar henne till och med uttryckligen ”dum”, inte bara styvfadern i Richmond. Och det sägs så pass ofta på romanens sidor att man lätt får uppfattningen, att det omdömet om Sybil åtminstone delvis även är Hellströms eget. I synnerhet som Sybils förmenta dumhet ånyo förs på tal på romanens allra sista rad. Får tjäna som ett slags slutvinjett för hela romanen, som ju avslutas med att Sybil ingår ett nytt äktenskap – med Wilhelm Toepfer. Ja, Hellström låter raljant kvinnorna i dennes tyska hemstad då komma med den här kommentaren: ”Det slocknade i hennes blick är dumhet.” (s. 560)

Det är inte utan att man som läsare här kan få en besk eftersmak, att man kan tycka att Hellström har gått lite för långt i sin strävan att uttrycka illusionslöshet.

Å andra sidan har han låtit Sybil skriva ett sakligt och omdömesgillt långt brev till Bo när deras korta äktenskap kraschat för att be honom om skilsmässa.

Och då hon senare berättar för Krogh om sitt havererade äktenskap, blir hans samlade intryck att hon gjort det ”på det hela taget lugnt och förståndigt, utan bitterhet”. Strax efter i texten står det också, i samma uppskattande ton:

Han hade blivit imponerad av sakligheten och objektiviteten i hennes lidandes historia, historien om en öppen och stolt kvinnosjäl, som i sin kritik över Brinck låtit lysa fram sitt krav på en man: han skall vara rak och stolt. Där låg i detta krav något obrutet och framt och på samma gång äkta kvinnligt. (s. 479–480)

Nej, Sybils karaktär hänger inte riktigt ihop. Hon beskrivs som både klok och ytligt banal. Både inskränkt och förnuftig. Både sansad och oberäknelig, ja, livsfarligt impulsiv. Hon känns som en romanskapelse. Av en författare som i den här boken kanske inte vet vare sig ut eller in om kvinnan.

Romana i fransk tappning

Därmed också sagt att jag knappast tror att Sybil har en direkt modell ur verkliga livet, någon kvinna som Hellström kände eller hade känt. I alla händelser är hon inte identisk med någon förlaga. Men så är mera fallet med den sarkastiska Marie-Jeanne, vars karaktär uppenbart går tillbaka på ryskan Romana Boutkievitch som Gustaf Hellström hade en kaotisk relation med under 1911. Denna Romana tog regelbundet dyra sånglektioner för att bli operasångerska. De bekostades av familjen hemma i Litauen. Hon har sålunda i romanens slutavsnitt fått låna ut sina operaambitioner till Sybil, alltmedan hon själv i boken har gjorts till infödd fransyska med ett förflutet som målarinna utan genombrott. Hellström har all heder av den operationen, för den hektiskt självtröskliga Marie-Jeanne är en trovärdig och dessutom rolig figur i persongalleriet, om än inte speciellt sympatisk. Romana gör sig utmärkt i sin franska tappning.⁹

En ytterligare gåta kring Sybil är att hon är något av en parallell till Maureen, den kvinnliga huvudpersonen i *Kärlek och politik*, som kom ut tre decennier senare än *Kring en kvinna* men speglar samma ”romantid”: I bägge böckerna börjar handlingen något år före 1910. Stellan träffar Maureen på ungefär samma sätt i den lummiga Londonförstaden som Birger har mött Sybil. Med engelsk parknatur som ram. Finns månne någon avståndsförälskelse i en ung kvinna i Richmond från Gustafs sida som en gemensam utgångspunkt för dessa bägge romanfigurer?

Samtidigt är de båda kvinnorna diametralt olika till karaktären. Under det att Sybil är troskyldig och snarast entusiastiskt lagd, är Maureen både känslomässigt svalare och mer skeptisk (utom beträffande faderns Irland). Och hon är knappast labil till psyket som Sybil. Men dessa skillnader hindrar ju inte, att det

⁹ Om Romana, se brev mellan Gustaf Hellström och Algot Ruhe, återgivna i medlemsblad nr 23, s. 5–7.

kan röra sig om två fantasiskapelser närda av samma vaga kärleksdröm hos en ensam Gustaf under åren som ung främling i England omkring 1910.

Ett kärlekshopp på distans.

Brainstorm i City

Kring en kvinna handlar mycket om kärlekens psykologi, men också om psykologi i allmänhet. Ja, även om sociologi. I romanen talas på några ställen om undermedvetna strömmar i människors psyke, utan att Freud uttryckligen nämns; Sybils överspända fadersbundenhet är säkert också hämtad från hans tankesfär. Och man anar Adlers teorier om självhävdelse och kompensation bakom den rädde flygaren Friedrichs planer på en Berlinflygning. Det talas om storstadens destruktiva inverkan på människan i ordalag som påminner om tidens uppmärksammade sociologiska tänkare som Durkheim och Simmel – den senare myntade ju 1903 begreppet Metropolis. Men inte heller här nämner Hellström några idégivare. Däremot anför han en amerikansk term för fenomenet: *brainstorm*.

I det allra första kapitlet får Haartman ett sådant plötsligt nervsammanbrott i City i London, när han slutat för dagen på konsulatet och måste ner i underjorden och ta ”det ansjovislådpackade tåget hem”. Det är efter denna omskakande upplevelse som Haartman, på läkares ordination, installerar sig i det lugnare Richmond.

När Bo Brinck efter hand gör sorti ur romanen och hamnar på ett hospital i Belgien är han ett avancerat fall av ”personlighetsklyvning” som en tidig julaftonskväll på Dômes caféterrass i Montparnasse har fått den brådstörtade impulsen att genast resa den långa vägen hem norrut med ett nattåg från Gare du Nord. Det går käpprätt åt skogen. ”Några dagar efter hämtades han av en broder, som var läkare i Sverige”, skriver Gustaf Hellström i det kapitlets slut – och har då sannolikt haft sin egen stabile bror Nils i tankarna. (s. 435)

Ja, de allmänpsykologiska inslagen i romanen är lite väl programmatiska. Teorier har till en del fått ta över på de enskilda personernas bekostnad. Och händelseförloppet är i alltför hög grad en provkarta på olika former av psykiska urladdningar. Skilda utslag av hysteri och våld lurar bakom knuten och bryter plötsligt lös. I det femte och avslutande avsnittet, där Krogh har den manliga huvudrollen efter Brincks psykiska kollaps i avsnittet innan, blir det exempelvis på bara 125 sidor ett självmord, ett mordförsök, ett dråpförsök och ett vådaskott till döds (som lika väl kan vara ett mord). En hel del i *Kring en kvinna* känns med andra ord uppjagat och desperat. Nästan sensationsartat.

”Artikelmålningar” från Montparnasse

Likafullt är mycket i boken både lyckat och intressant. Närmiljön i Paris och Senlis är tecknad med livfull skärpa, och det första kapitlet med Jersey som spelplats har en saltstänkt impressionistisk spänst. Några drivna breda skildringar från de utländska målarnas Montparnasse har Hellström delvis hämtat från egna

artiklar i *DN*-spalterna, och återgivit dem i en smula omstuvad form. Men återanvändningen har ju inte gjort dessa ”artikelmålningar” sämre. Det är styva gruppbilder, i rörelse.¹⁰

Många av romanens personporträtt är intresseväckande, fastän vissa är väl rapsodiska. Inte minst den av mindervärdeskänslor (och av sin översittare till storebror) nedtyngde Friedrich är en gripande gestalt. Han är inte alls så obegåvad att han ska behöva ta livet av sig.

Och Bo Brinck är alldeles uppenbart en förstudie till Hellströms ”tvillingbror” Stellan Petreus. Därtill alls ingen oäven förstudie. Till mannen som aldrig gav upp kampen med sig själv för att bygga upp någon sorts försvarbar personlighet, över cirka tre tusen romansidor.

Brinck om sig själv

Så här beskriver Bo Brinck sin egen person i romanen, några sidor och timmar innan han vacklar in i vansinnesstöcknet:

– Sybil säger, att jag inte tror på någonting. Men det *gör* jag. Det är bara det, att jag inte ställer mig att hurra i gathörnen. Jag vill veta, vad jag tar hatten av för och ställer mig att hurra för. Jag vill veta, vad värde det har jag böjer mig för. Jag vill veta, om det har mera värde än att bara hjälpa en att leva gladare ett par dar till.

(s. 409)

Den amoraliske och ständigt lika ogenerade Wilhelm ger bland annat följande bild av Bo till Sybil vid första sammanträffandet med henne under kastanjerna på Closerie des Lilas (Bo själv sitter vid ett bord ett stycke bort):

Gustaf Hellström i Paris under kriget
(Källa: Kungliga Biblioteket)

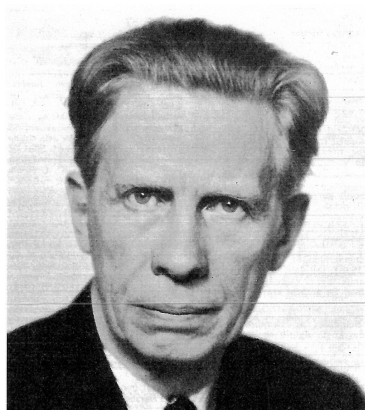
¹⁰ I medlemsblad nr 23 återges en Hellströmartikel om Montparnasse från 10/12 1911. Flera partier i den återfinns i omskriven version på två ställen i *Kring en kvinna*. På s. 105–106 samt s. 413.

Jag vill inte kalla honom angenäm att vara tillsammans med. Framför allt inte rolig. Han hade ingen riktig humor. Han var snarare hård i sina omdömen. (s. 186)

Ja, just här finns måhända upprinnelsen till den sammanfattande självvironiska titeln på de tre första delarna i Hellströms Petreuscykel: *En man utan humor*. Vill man – och det vill man gärna – kan man alltså se den något överdramatiska *Kring en kvinna* som en åttonde Petreusroman, vilken trots allt ganska naturligt kan fogas in mellan *Kärlek och politik* och *Den gången* i seriens omfångsrika ”romantid”.

Och att den väl fångade Senlismiljön i *Den gången* har en fin liten aptitretare i ett kapitel i *Kring en kvinna* gör inte saken sämre.

* * *

Sigfrid Siwertz

Associationer utifrån händelser i Paris fyra vårar innan

Hos en jämnårig författarkollega till Gustaf Hellström finns en text som ger några ytterligare associationer kring romanen om Sybil och hennes män. Vederbörande är förresten själv avskissad som ”den blonde novellisten” i Petreuskretsen på Rydbergs i *Det var en tjugande idyll* (1938). Ja, det gäller Sigfrid Siwertz och hans ungdomsmemoarer *Att vara ung*, från 1949. Närmare bestämt sista kapitlet där: ”En vår i Paris”.

Visserligen handlar det om våren 1907 hos Siwertz, kanske fyra vårar innan Parisdramatiken i *Kring en kvinna* tar sin början, och våren 1907 befann sig ju Hellström i London. Men också Siwertz berör Bergson tämligen ingående. Och en av de färgstarkaste bipersonerna i Hellströms roman, den galna engelska modellen Ofelia, figurerar även här. Så här skriver Siwertz om henne:

Hon var mycket känd i ateljéerna uppe i Montparnasse, men fast hon bevisligen gick ur hand i hand bland konstnärerna, så kunde hon ge ett intryck av världsfrämmande och hindlik oskuld. En kväll när vi sammanrotat oss för att göra Montmartre osäkert kom hon som buren av en vind och sällade sig till vår skara. Och hon var då endast iförd ett vitt nattlinne och ett rött laderskärp.

(*Att vara ung*, Delfinupplagan 1963, s. 178–179)

Och så berättar Siwertz hur Ofelia i hans öra viskade tre saftiga svenska ord som hon lärt sig av någon svensk målare.

Henri Bergson då? Jo, det här var den våren då John Landquist hörde på hans föreläsningar i Paris. Siwertz följde med. (De var ju nära vänner från den gemensamma Uppsalatiden.) Fastän det var ont om plats i lokalen och de beundrande damernas hattar med yviga strutsplymer skymde sikten för dem, tog Siwertz detta med jämnmod. Att sitta i majsolen i Luxembourgträdgården och läsa en av filosofens medryckande skrifter gick ju också bra. Han minns:

Intuition, liberté, spontanéité ljöd det inom mig, och detta med något av samma entusiasm som en gång hälsade treklängen *liberté, égalité, fraternité*. (Att vara ung, s. 183)

Damen på Café Versailles

Allra sist vill jag spinna lite vidare på en notis som Siwertz meddelar mera i förbifarten i sin minnesbok. I det stycke där han tar upp det skandinaviska kotteriet på Café Versailles, snett emot Gare Montparnasse, skriver han:

Vid det skandinaviska bordet figurerade också en före detta officersfru, en litterärt intresserad och synnerligen behaglig dam, som lär ha föresvävat Hjalmar Söderberg både då han skrev *Gertrud* och *Den allvarsamma leken*. (Att vara ung, s. 176)

Här åsyftas givetvis Maria von Platen. År 1949 var det ännu inte kutym att skriva ut hennes namn i en sådan text. Kanske var hon i Paris våren 1907 för att förkovra sig i franska; 1906 hade hennes översättning av Anatole Frances novellsamling *Clio* kommit ut på ett svenskt förlag. Under Parisvistelsen blev Maria god vän med John Landquist. Bland annat gick de på Bergsons föreläsningar tillsammans – sedan Siwertz återvänt till Sverige. John och Maria for också till slottet i Fontainebleau och besåg Napoleons gemak där. I början av år 1908 möttes de åter i Stockholm och vänskapen blev till ett kärleksförhållande – som varade till 1910.¹¹

När Sten Rein omkring 1960 arbetade på sin doktorsavhandling om Söderbergs pjäs *Gertrud* fick han ett långt brev om den brunögda Maria och hennes personlighet, från den då 80-årige John Landquist (denne var född 1881 och Maria von Platen 1871). Det brevet – där Landquist uttalar sig synnerligen positivt om henne – bifogades till avhandlingen som en bilaga. Där nämner han hennes musikalitet, att hon både spelade piano och sjöng visor.¹²

Maria von Platen hade ju haft numera kända relationer med en rad svenska skriftställare. Med i tur och ordning Hjalmar Söderberg, Henning von Melsted,

¹¹ Se Kurt Mälarstedts biografi från 2006 över Maria von Platen, *Ett liv på egna villkor*, s. 135–153.

¹² I Bure Holmbäcks *Hjalmar Söderberg, ett författarliv* från 1988 citeras ur Landquists brev till Rein, s. 192 och 194.

Gustaf Hellström och John Landquist. Efter att ha skrivit charmiga brev till flera av dem om deras verk – och om sig själv. Även Oscar Levantin fick några sådana brev, det vet man.¹³ Men när han hastigt avled 1906 gick den kanske annars tänkbara förbindelsen med honom om intet. Hur kärleksförhållandet med just Gustaf Hellström inleddes vet man inte. Fast det är väl sannolikt att kontakten knöts genom ett uppskattande brev från Maria apropå Hellströms andra bok: *När mannen vaknar*, som kom senhösten 1905.

I *Kring en kvinna* figurerar i tur och ordning Birger Haartman, Friedrich Toepfer, Bo Brinck, den engelske ynglingen George, Jurgen Krogh och till slut Wilhelm Toepfer i den vindlande intrigen kring Sybil. Ja, en hel rad män också här, även om det stannar vid förälskelse i flera av fallen (om än en mer eller mindre ödesdiger sådan).

Finns i detta grepp en dold koppling till Maria von Platen från Hellströms sida? Ja, det har ibland föresvävat mig under läsningen av och kring *Kring en kvinna*. Det är förstås mycket som inte överensstämmer mellan Sybils och Marias respektive karaktärer och attityder. Maria skulle till exempel aldrig någonsin som Sybil ha talat om att bli en mans slavinna, utan hon hyllade Ellen Keys lära om en fri och jämlik kärlek. Men vissa likheter finns där: en frimodig initiativkraft, egensinnet under den stillsamma ytan, en stolthet som också kan ses som anspråksfullhet, den labila oberäkneligheten...

Och i en gåtfull, drömartad episod i Hellströms roman – med Friedrich och en brunögd ung kvinna, som kallar sig Suzanne men förefaller vara en dubbelgångare till Sybil – kommer några franska författare på tal. Anatole France allra först, den författare som Maria von Platen översatte en novellsamling av. Så här berättar Friedrich för brodern Wilhelm om mötet med den mystiska "Suzanne":

Ena ögonblicket var jag alldeles säker på, att hon inte var kokott, men stunden efter trodde jag det. Varför skulle hon annars ha följt med mig? Men hon var borgerligt klädd och förde salongskonversation. Hon talade litteratur: Anatole France, Maupassant hade hon på sina fem fingrar.

(s. 112)

Maria von Platen
(Källa: Kungliga Biblioteket)

¹³ Bure Holmbäck, s. 195.

I avsnittet om Bo Brincks förtvivlade färd med tåg norrut från Paris, när Sybil slutgiltigt lämnat honom, står det att Bo kände en smärta i bröstet, ”som om någon stuckit honom med en hårnål nere vid hjärtspetsen” (s. 426). Detta förde mina tankar till Hjalmar Söderbergs lilla *Idun*-novell *Majnatt*, tillkommen några veckor efter den slutliga kraschen med Maria von Platen år 1906. Där står det: ”Häromdagen hände det, att en ung dam, som jag har träffat några gånger, råkade sticka sin hattnål genom hjärtat på mig.”¹⁴

Kring en revolver

En annan association till Maria von Platen gav Sybils revolverskott på Closerie des Lilas mot slutet av *Kring en kvinna*, det skott som ändrar Kroghs liv. Vare sig det nu är ett vådaskott eller ett halvt överlagt mord. Jag tänker här på några uppgifter i ett brev från Hjalmar Söderberg till författarkollegan och vännen Henning von Melsted i början av 1914. Således drygt ett år efter att *Den allvarsamma leken* kommit ut, vilket ju har skakat om Maria rejält. Hon känner sig utlämnad. I den romanen förs på tapeten två förbindelser som hon haft med andra män under relationen med Söderberg. Första gången just med Henning von Melsted (i Söderbergs roman omdöpt till Kaj Lidner) och andra gången med Gustaf Hellström (Ture Törne i romanen). I verkligheten var von Melsted avgjort mer av en frejdig kvinnokarl än den svårmodige Kaj Lidner är i Söderbergs bok.

Hjalmar Söderberg

Henning von Melsted

Alltnog, av Söderbergs brev till von Melsted framgår att de bägge vid denna tid är ganska upptagna av Marias psykiska hälsa. Söderberg har både träffat Maria och fått flera brev från henne. Hon har då talat om sin fruktan att bli ”rubbad”. Om tvångsföreställningar. Och om självmord. Och von Melsted har haft ett

¹⁴ Se Kurt Mälarstedt: *Ett liv på egna villkor*, s. 99–100.

besök av Maria före årsskiftet då hon tycks ha medfört en revolver. Exakt varför går inte att utläsa av Söderbergs brev.¹⁵

En rimlig hypotes är att hon velat försäkra sig om att inte också von Melsted, vars romaner gärna hade erotiska ämnen, skulle skriva något där hon figurerade på ett skandalartat sätt – även om deras affär 1903 hade varat endast knappt två månader. Ja, att Maria nu kanske hotat honom med ett uppseendeväckande självmord, eller med något ännu värre. Mer eller mindre förtäckt.

Men exakta orsaken till ”revolvervisiten” går nog inte att slå fast hundra år efteråt. Det är väl inte heller troligt att Hellström nere i Frankrike fick kännedom om dessa förvecklingar i det fördolda uppe i Stockholm vid årsskiftet 1913–1914. Fastän även han åtminstone tidigare var rätt nära bekant med Henning von Melsted – det framgår av några sidor i *Det var en tjugande idyll* (s. 157–160). Där förresten von Melsted – han benämns ”romanförfattaren” i texten – beskrivs som en hygglig och hjälpsam person. Dock tycker jag att den här dunkla historien pekar på en nästan farlig labilitet hos Maria von Platen, av likartat slag som i Sybils fall. Så att det verkligen kan finnas en inre släktskap mellan Maria och denna fiktiva gestalt. Labiliteten hos Maria kan ju Hellström faktiskt allmänt sett ha haft kännedom om.¹⁶

För övrigt hittades en revolver i en skrivbordslåda hemma hos Maria von Platen när hon 88-årig avled i sin villa (där hon då bott i 27 år) i Torsebro en mil norr om Kristianstad.¹⁷ År 1959, 45 år senare.

Kanske är min tanke om ett inre samband mellan Maria och Sybil ett hugskott i släkt med Ofelias vilda kullerbyttor på nattcaféet Féria i Hellströms *Kring en kvinna*. Men måhända kan det ligga något i det. Så att Sybil delvis kan ses som Maria. Fastän då just bara delvis: som en facett i sin skiftande fysionomi. För det vore väl inte så besynnerligt ifall Gustaf Hellström ville skriva något kring Maria von Platen, även han? För att kanske göra en lite bättre figur än den burduse Erland Jansson i Söderbergs *Gertrud*, om inte annat. Och att Gustaf i så fall har givit Maria von Platen en ung engelskas yttre. I stället för en tio år äldre svenskas. För att själv mystifiera. Så som Maria bevisligen gjorde ibland.

Och så som Sybil gör i *Kring en kvinna*. Trots sin frimodighet.

Tommy Gustavsson

¹⁵ I *Ett liv på egna villkor* citeras brevet (bil. 6) och diskuteras omständigheterna (s. 102–106).

¹⁶ Att Maria von Platen själv var medveten om att hon var labil framgår redan i ett av breven från henne till Henning von Melsted hösten 1903, där hon talar om sina ”omslag”. Hon tycks ha burit på en självinsikt om psykiska problem hela livet. Se Mälarstedt, s. 33–35.

¹⁷ Se Bure Holmbäck: *Hjalmar Söderberg, ett författarliv*, s. 387–388.

Vår tids ungdom

(fortsättning)

av

Gustaf Hellström

Här följer de fyra sista kapitlen i Vår tids ungdom.¹⁸ Liksom i förra medlemsbladet är underrubrikerna inte original utan har infogats här.¹⁹ Det är oftast boken Les Jeunes Gens d'aujourd'hui (1913) som Hellströms refererar eller citerar (i egen översättning) och därifrån kommer ju också rubriken till hans artiklar.

IV. Krigsentusiasm och handlingstörst

Om man närmare granskar den unge mannens ”trosbekännelse”, varmed jag avslutade föregående artikel, och söker komma till klarhet över den mentalitet, som döljer sig där bakom, är det särskilt en sak som måste slå en. Jag menar ej utvecklingen via fotbollsspelet till den ungdomliga äventyrlustan, som drev denne unge man och hans kamrater att fresta lyckan i ”jungfruliga” länder, där armbågsrummet för den vaknande handlingslustan drömdes stor, ja, obegränsad. Över denna lilla bittra utflykt, över detta febrila försök att så fort som möjligt gripa omedelbart in i det verklighetsfyllda livet ligger där en glans, som måste förefalla till och med rymlingarnas föräldrar sympatisk – åtminstone ett eller annat år efteråt. Jag tänker ej heller på dessa unga mäns visiter i socialismens tankevärld; de voro säkerligen varken långvariga eller ingående och komma en

¹⁸ Här återges texten efter boken, vilken i stort sett oförändrad går tillbaka på artiklarna ”Vår tids ungdom IV-VII” i DN 28.4, 5.5, 11.5 samt 13.7. 1914.

¹⁹ När man läser *Vår tids ungdom* kan man ibland förvånas över hur mycket Hellström tycks förutsätta att hans läsare känner till om franskt samhällsliv, kultur och filosofi. För oss 100 år senare är det i alla fall mycket som kan behöva förklaras. De noter och förklaringar som förts in här i medlemsbladet vill avhjälpa detta i någon mån, men de gör absolut inte anspråk på att vara heltäckande. Några personer, som nämns men inte tillför någon ytterligare betydelse än den som texten redan ger, presenteras inte i noterna.

Boken *Les Jeunes Gens d'aujourd'hui* (1913) har underrubrikerna *LE GOÛT DE L'ACTION. LA FOI PATRIOTIQUE. UNE RENAISSANCE CATHOLIQUE. LE RÉALISME POLITIQUE*, vilket i stort också motsvarar Hellström-artiklarnas innehåll. För utförligare uppgifter om boken, se s. 30, not 41, i medlemsblad nr 27. Boken i sin helhet kan laddas ned från adressen <https://archive.org/details/lesjeunesgensdau00tarduoft>.

Hellström har inte varit konsekvent när han citerar. Ibland används citattecken och ibland talstreck, men det förekommer också citat som är omarkerade. Visserligen skriver han då att han citerar, men det kan ändå skapa oklarhet, särskilt som de citerade avsnitten ofta innehåller ett ”jag”, som alltså inte är Hellström själv. För tydlighetens skull har citattecken införts där sådana saknas.

att förmoda, att de avlades i en sinnesstämning liknande den, i vilken man begivit sig till ett eller annat fashionabelt five-o'clock-tea: man bör ha varit där; det är alltid någon gång i sitt liv man har velat verka "korrekt".

Men det i trosbekännelsen, som ger en något att tänka på, är hur denne unge man och hans kamrater från insikten av det berättigade och kanske t.o.m. karaktärstärkande i att kunna boxas komma till förhålligandet av kriget. Steget är så långt att man förlorar fotfästet, om man söker följa med. Instinktivt stannar man och frågar sig själv: hur har han kommit över, vilken planka har han lagt ut? Det finns – såvitt jag kan se – tre att välja på. Är det endast ett utslag av ungdomens behov av att generalisera, att göra en syntes av en småsak, att låta innebörden i ett enskilt fenomen bära även annat och större? I så fall kan man ju hysa välgrundade förhoppningar om att generaliseringslustan skall hämmas med åren och boxningen få behålla sina förtjänster, utan att "smaken för blod" överföres till andra och världen djupare ingripande företeelser som t.ex. krig. Eller beror det snabba språnget från boxningen över i krigsentusiasmen på den nya generationens *sätt att tänka*? Har slutledningen redan hunnit bli kött och blod med ungdomen, har den redan blivit ett med dess organism? I så fall ställer sig saken så mycket allvarligare som en människas "sätt att tänka" endast ytterst sällsynt förändras med åren. Det blir tvärtom mera inbitet, mera ofrånkomligt. Eller ligger förklaringsgrunden till slutledningen däri att denna ungdom nappat på de krokare reaktion och chauvinism i ljuv förening utlagt åt den för att använda den för sina syften? Språnget har därigenom förlorat ej så litet av sin "fysiskt-ideella" gloria, men knappast i sin betydelse för framtiden.

Vilken av de tre förklaringsgrunderna som till sist är den rätta är nämligen av stor vikt, därför att man ser samma språnglika slutledningar och generaliseringar tagas av den nya generationen även på andra områden.

Det finns nämligen i det yngsta Frankrike andra typer än de som tillbringat sina fridagar på fotbollsfältet. De tillhöra den "riktiga eliten". Deras etiska livssyn, deras nya moral har som återhållande motiv ej rädslan att förlora sin "fysiska form" eller gå miste om ett championship. Det mindervärdiga i motiv som dessa kommer dem att rycka på axlarna, ehuru de naturligtvis ej fränkänna dem ett visst praktiskt värde. Deras hållning visavis livet har sina rötter i en djupare moralisk känsla, ett mera innerligt fattat pliktbegrepp: livet har djupast sett en etisk innebörd, det är dess innersta mening, vad dess mål nu än må vara. Och etiken nöjer sig ej med vaga drömmier eller mer och mindre skarpsinniga funderingar. Etiken manifesterar sig genom handlingar, den blommar genom ansvarstagande. Etik, handling och ansvars känsla – de tre äro ett och skapa ett andra: karaktär, personlighet.

Det är ett egendomligt drag hos denna elit – min unge vän beväringssmannen hör dit – hur det rent intellektuella intresset, som i så hög grad fängslade den föregående "söndagsplockande" generationen, har försvunnit. Idéerna stå ej högt i kurs, spekulationen lika litet. Det man i stället sysselsätter sig med och ägnar sitt största intresse, äro de levande exemplen, de stora historiska person-

ligheterna och bland dem de klarast skurna, dem, hos vilka den själsliga kampen till sin huvudsak legat förlagd till viljelivet, ansträngningen, svårigheterna, striden. Man ser här tydligt framträdande den överhandtagande smaken för *realiteten*. De vända sig till de stora exemplen som en gång levat, för att få svar på frågor, för att söka anvisning och ledning. Inga svar på frågor om vad man skall tro på och hur man skall leva. *Det vet man!* Men ett man skulle kunna kalla det rent egoistiskt intresse i denna hjälte dyrkan att ur dessa liv draga den största möjliga *psykologiska nyttan* för att själv komma det åsyftade målet närmare: en personlighet, en samlad, medveten moralisk kraft. Det är ingen romantisk hjälte dyrkan, denna, intet vagt eller sprängande behov att en gång bli som en av ”de stora”. De hänvänder sig till dem av ett annat och mera praktiskt intresse: att söka tillgodogöra sig deras rikare erfarenheter och inpassa dem på sin egen livsförsel.

Det ligger i sakens natur att mentaliteter som dessa ha företagit en bastant omvärdering av alla litterära värden. Och det är naturligtvis också givet att en massa underbarn kastats ut med badvattnet: från parnassianerna till Baudelaire och Paul Verlaine.²⁰ Man har intet öra för melodierna lika litet som man har hjärta och förståelse för det verkliga lidande, det olidliga tryck varmed tillvaron kan pressa en människa även utanför de stora allmänsorgernas landsväg. Där finns ju alltid *handlingen* att ta till hjälp som universalmedel och hästkur! Huruvida denna handfasta stenhuggartro på aktiviteten som alla sjuka själs läkare och alla sorgers avlägsnare beror på bristande psykologisk insikt eller alltigenom har sin grund i de nysa sätt att tänka, vill jag låta vara osagt. Att deras reaktion mot mycken falsk satanism, pjunkig melankoli och osant uppskruvad känslighet har sitt berättigande på många punkter kan naturligtvis ej förnekas. Och ändå – vem kan döma om djupet av andras lidanden, om uppriktigheten i känsligheten!

Det är ett av de mest utmärkande dragen hos denna generation att den vill vara moralistisk. Knappast i ordets inskränkta betydelse, men så att den av litteraturen kräver som fundamental princip och som dess existensberättigande att den skall befrukta det *aktiva* livet. ”Moralen är ingenting annat än handlingens estetik, som spänner och ökar våra krafter – aktiviteten är intelligensens säkraste hygien. Den renodlade tanken riskerar att hamna i immoralitet, då den berövas den praktiska orienteringen; till och med den idealism, den för med sig i släptåget, är en fara, eftersom den är utan beröring med det verkliga livet. Handlingen (l'action) är moralens kriterium.”

²⁰ ”Parnassianerna”, dvs de franska parnassisterna, hade slagordet ”konsten för konstens egen skull” (l'art pour l'art) – konsten skulle alltså inte behöva vara nyttig eller stå i någon läras tjänst. Till samma tradition hör Baudelaire (1821–67) som var föregångare till den symbolistiska poesin och Paul Verlaine (1844–96) som blev något av dess fulländare. Symbolismen var positivismens (som har naturvetenskapens metoder som ideal) motsats och därmed också den litterära naturalismens (den kompromisslösa realismens) motsats. Symbolismen försökte i stället utforska det okända och var fascinerad av livets och dödens till synes oförklarliga mysterier.

Det är också därför som skepticismen, diletterismen, alla dessa livslägen, som bidraga till flykten från det moraliska ansvaret, från känslan och behovet att ikläda sig förpliktelser, fylla den nya generationen med den starkaste motvilja. ”Ironien, denna raffinerade form av egoism, som mot världen ställer sitt suveräna jag, förefaller oss en feghet.” Det överlägsna leendet är dem – outhärdligt, därför att det i sin grund är omänskligt. Det är särskilt från Anatole France man vänder sig med avsky, denne raffinerade intelligenta Anatole France, ”som ej bäres av någon tro, av någon kärlek, ja, ej ens av något hat”.²¹ (Man måste verkligen fråga sig om det senare är överensstämmande med verkliga förhållandet.) Dessutom har man en annan mycket graverande omständighet att anföra gentemot Anatole France: den historiska espriten i hans verk saknar förmågan att bygga upp, att samordna; den ser överallt endast vatten och sand, finner sin vila i tingens och idéernas ständiga fluktuation. Det är från en sådan synpunkt på historien, känslig endast för den yttre synvillan, blind för de inre realiteterna och motsatsen till en verkligt historisk blick, som våra dagars ungdom vänder sig. När den senare söker insikt i det förflutna vill den däri finna något som kan tjäna livet som lever i dag, något som rent direkt inverkar på den, eftersom den ser allt från det aktuella synvinkel.

Hur ställer sig det praktiska livsproblemet för en ungdom med detta rent instinktiva moraliska behov, med denna våldsamma handlingstörst?

Jag hade redan för några år sedan, då jag under ett par, tre månaders tid slagit upp mina bopålar i Quartier latin, tillfälle att i en tidningsartikel²² påpeka hur det Quartier latin, man kände från fransk litteratur, var så gott som spårlöst försvunnet och hur de gamla traditionerna, där de över huvud fortlevde, upprätthölls så gott som uteslutande av utländska studenter, ryssar, rumänier och tillfälliga turister, som av en eller annan anledning tältat för en tid i skuggan av universitetet. De franska studenterna såg man sällan till på boulevard Saint Michel och på kaféerna, såvida det inte gällde en demonstration av någon art, ett ”bespottande” av en misshaglig professor, förhånandet av en politik eller förhållandet av en annan. Eljest ytterst sällan! Där svepte en vind av arrivism²³ genom Sorbonne, en stark önskan att bli färdig; att komma ut och få sin plats i livet, att taga och känna ansvaret. Det gällde att fortast möjligt kunna känna sig fri, d.v.s. själv kunna sörja för sitt uppehälle, att kunna förtjäna så mycket pengar som möjligt för att därigenom desto starkare kunna befästa sitt behov av

²¹ Anatole France (1844–1924) var journalist och författare (nobelpris 1921). Han engagerade sig för Dreyfus och uttalade även sympatier för socialismen. Här syftas väl snarast på hans ofta skeptiska och relativistiska livshållning.

²² Se Hellströms kåserande artikel ”Pariskvarter: Quartier Latin” i *Medlemsblad nr 23*, våren 2012, som finns tillgängligt på Sällskapets hemsida.

²³ Arrivism: Det att medvetet sträva mot ett högt uppsatt mål; att vara karriärmedveten.

frihetskänsla, kunna öka grunden och sfären för sitt verksamhetsbehov. Man sparade ej på arbetskraften. Men man var snål om tiden.

Denna månhet om tiden tar sig naturligtvis också uttryck på andra ”nöjesområden”, ej minst det erotiska. Den klassiska grisetten är en utdöd ras. ”En liaison i ungdomen är bortkastad tid.”²⁴ Det är väl inte oftast denna krassa synpunkt som ligger till grund för sedlighetssträvandena i våra dagars Quartier latin. Man får säkerligen tillerkänna den en djupare grund: känslan av egen personlig värdighet, förbunden med känslan att, som Kipling säger: the more you have known of the others, the less you will settle to one.

Som man ser: också här kravet att ikläda sig ett ansvar, behovet av att känna det absoluta i stället för det relativa, flyktiga.

V. Katolicismens återkomst

Samma avsmak för det relativa, det flyktiga, samma trängande behov av ett absolut som det nya Frankrike visat i sin livsförsel framträda med kanske ännu större skärpa på ett annat själsområde, det djupaste av dem alla, den religiösa känslans.

Här är det Bergson som varit den store värdesomvärderaren.²⁵

En av dem skriver på tal om den skapande utvecklingen:

”Jag har glömt vilken av athenarna i Platos Gästabud som säger att han aldrig verkligt levat förrän han lärt känna Sokrates.”²⁶ Jag skulle ha fällt samma omdöme med avseende på Bergson, om jag icke genom att läsa honom på nytt blivit kristen. Det är vid studiet av hans filosofi, påbörjad medan jag befann mig i den tjockaste materialism, som jag såg vägen till befrielse. Innan dess hade min ande varit insnörd av Taine och Renan: de voro min ungdoms gudar...²⁷ Jag skall aldrig glömma den häftiga rörelse Den skapande utvecklingen gav mig: *på varje sida kände jag Gud.*”²⁸

²⁴ Liaison: kärleksförhållande.

²⁵ För tydlighetens skull upprepas här en del av informationen från not 36 i föregående medlemsblad: Henri-Louis Bergson (1859–1941) betonade intuitionens betydelse på bekostnad av intellektet. Hans filosofi bröt mot den sekelskiftespessimism som hade färgat den föregående generationen, i och med att han avfärdade determinismen och framhöll att människan är fri att bestämma över sitt eget öde och därmed i någon mening påverka framtiden. Bergson fick nobelpriset i litteratur 1927.

²⁶ I Platons dialog *Gästabudet* (*Symposion*) förs samtal mellan Sokrates och andra namngivna personer.

²⁷ Hippolyte Taine (1828–93) och Ernest Renan (1823–92) räknas till positivisterna, som hade den naturvetenskapliga principerna som ledstjärnor. Välkänt är att Taine menade sig kunna förklara kulturella yttringar, exempelvis litterära verk, utifrån arv, miljö och tidsanda.

Som vi senare skola se, rör det sig här ej om något slags vag religion, utan hållpunkt eller ram, ingen mystisk idealism, som i aningsfulla stunder, halvt i tro och halvt i tvivel, drömmer teistiska drömmar, intet förtvivlat grepp efter en personlig Gud, en ledande hand mitt i livets påtagliga förvirring och irrationalitet. Det är katolicismen, den romersk-katolska kyrkan, dess tusenåriga traditioner och dogmer, dess disciplin, dess ordning, dess realism, dess "netteté",²⁹ det här är fråga om! Och icke bara det; det är *ecclesia militans*³⁰ som med alla krafter söker återerövra det grepp den en gång haft på den franska folksjälén! De ha tydligen profeterat falskt, som för några år sedan framkastade den förvissningen, att den dag snart skulle randas i Frankrike då "katolicismens karta vore, identisk med analfabeterernas".

Jag undrar vad Aristide Briand tänker ... Det är inte så länge sedan han stod på en offentlig tribün inför sina valmän och, kastande en blick tillbaka på sin politiska bana, som sitt livs stoltaste gärning framhöll genomdrivandet av kyrkans skiljande från staten. Det är, som var man vet, inte så länge sedan det skedde.³¹ Och redan är reaktionen i full gång, inte bara från det håll man hade att vänta den, från Rom, från prästerskapet, från deras trogna, från aristokratien, utan från ungdomen själv, från eliten bland ungdomen, den mest kultiverade, den filosofiskt bäst tränade.

Lärare vid universiteten, vid gymnasier, framför allt från dem som alltid räknats som de mest "intellektuella": Condorcet, Henri IV och Louis-le-Grand – alla intyga hurusom antalet av hängivna, "trogna", utövande katoliker bland lärjungarna äro i ständig ökning.³² Ecole normale räknade för en åtta, tio år sedan

²⁸ Här syftas på Bergsons *L'évolution créatrice* (1907), som kom på svenska 1911 i översättning av Hellströms nära vän Algot Ruhe och då just med titeln *Den skapande utvecklingen*. Med tanke på hur det kommande resonemanget kopplar samman Bergson och den katolska kyrkan är det något av en paradox att kyrkan inte såg med blida ögon på Bergson. Detta tydligen eftersom denne stödde sig på Herbert Spencers version av utvecklingsläran (som ju kan anses ifrågasätta Bibelns skapelseberättelse), när han utvecklade sina tankar kring "élan vital". Enligt *Nationalencyklopedin* står "élan vital" "för den skapande livskraft som enligt Henri Bergson finns i allt levande och möjliggör både nya livsformer och språng i utvecklingen, vilka inte sker gradvis mot högre stadier, utan i olika riktningar, mot mångfald".

²⁹ Netteté: renhet, ärlighet; klarhet, bestämdhet.

³⁰ Den kämpande (militanta) kyrkan.

³¹ Aristide Briand (1862–1932) var ursprungligen socialist men gick in som undervisningsminister i en borgerlig regering 1906, just för att försöka genomdriva kyrkans separation från staten. Ett sådant beslut togs 1909. Han var under åren 1909–29 i ett flertal omgångar Frankrikes konseljpresident alternativt utrikesminister.

³² Skolsystemet i Frankrike är av tradition elitistiskt, och de nämnda gymnasier Condorcet, Henri IV och Louis-le-Grand hör till de mest respekterade.

endast tre eller fyra ”trogn” katoliker.³³ Nu har siffran stigit till en tredjedel av elevsumman. Dessutom stöter man på ett annat egendomligt drag: det är företrädesvis den del av ungdomen som ägnar sig åt naturvetenskaperna för vilken den katolska kyrkan har visat sig äga den största dragningskraften. Och vidare: antalet av ”omvända” stiger ständigt. En av dem skriver: ”Vi ha inte behövt söka länge. På sin höjd ett eller två år, och vi ha troget underordnat oss kyrkan.” ”Själskrisen” har således ej varat länge. Från den stund de stått öga mot öga med livsproblemet ha de identifierat det med det religiösa problemet. Och bland alla de lösningar en äldre generation haft att erbjuda dem ha de ej funnit någon ”tillräckligt nobel och djup att lägga in sin lidelse på”. Dessa nya realister kräva framför allt ”den ordning, det djup och den outtömliga rikedom som endast religionen skänker”.

Hand i hand härmed har följt en pånyttfödelse av den katolska litteraturen. Namn sådana som Paul Claudel,³⁴ Charles Peguy,³⁵ Francis Jammes³⁶ äro ännu endast kända av eliten, men dessa namn utöva ett oerhört inflytande på ungdomen.

*

Hur har omslaget kunnat komma så häpnadsväckande fort? När man söker efter förklaringar därtill, torde man nog göra bäst i att ej ta med i räkningen det ungdomliga snobberiet, behovet att följa det senaste modet vare sig det gäller snitten på kavajen, formen på hattarna eller sättet att tänka. Ty det är här fråga om en ungdom som tar sig själv och livet på allvar. Och dessutom: den stridbarhet med vilken den förfäktar sin katolicism, den energi med vilken den genomför sin propaganda luktar mycket litet snobberi. Snobben kan vara katolik – om det är latest fashion. Men till någon organiserad propaganda låter han väl knappast driva sig. En förklaringsgrund är kanske denna: när det tar flera generationer att

³³ Ecole normale torde syfta på den berömda fristående elithögskolan École normale supérieure, som har fostrat mängder av framstående representanter för vetenskap och politik m.m.

³⁴ I artikeln ”Vår tids ungdom V” i *DN* och även i boken *Vår tids ungdom* står Paul Claudel men det rör sig uppenbart om Paul Claudel (1868–1955). Denne var diplomat och dramatiker och hade en stark katolsk tro.

³⁵ Charles Peguy (1873–1914) var socialist men påverkad av det upplevda hotet från Tyskland kom han att dras mot nationalism och religiös mysticism. Han stupade under slaget vid Marne i september 1914.

³⁶ Francis Jammes (1868–1938) var jurist men kom att ägna sitt liv åt poesi med naturen och lantlivets enkelhet som främsta motiv. Från ca 1905 blir katolicismen allt viktigare för honom.

göra en katolik av en människa, är det väl antagligt att katoliken ej försvinner ur kroppen på henne efter ett par, tre år.³⁷ Jag har ur min personliga erfarenhet ett ganska lustigt exempel därpå: det gäller en tjugu års ung man, som genomgått ett katolskt gymnasium, där alla lärare, med undantag av dem i naturvetenskaperna, voro präster. På ett eller annat sätt råkade han komma i kontakt med en äldre engelsman, en av dessa internationella engelsmän, som uppfostrats till hälften i England, till hälften i Frankrike och varit så gott som överallt på jordklotet: från Japan till Seattle. Mannen var fritänkare, så intensiv fritänkare som endast en engelsman kan vara det med bittra minnen från barndomshemmets trångbröstade pietism. Han började fatta tycke för pojken och kom efter mycket övervägande underfund med att han måste plocka katolicismen ur kroppen på honom. Som han var en gammal och erfaren man, som sett mycket och läst nästan ännu mera, gick han ej brådstörtat till väga. Han använde fyra år på proceduren. (Det är bara rika engelska original som ha tid och lust att använda fyra långa år på ett sådant sätt.) Han hade invigt mig i sin uppfostrargärning och talat om vilken bitter strid som utkämpades mellan honom och prästerna, hur de uppsökte honom och besvuro honom att lämna pojkens själ i ro. Pojken å sin sida fick uppbära mycket obehag för sin tillgivenhet för utlänningen, ”denne satans utsände, denne gudsförnekare”, men pojkens beundran för denne man, som visste allt, som kunde förklara allt, som sett allt, höll i sig. Och engelsmannen konstaterade med ett tillfredsställt leende: Jag har räddat åtminstone *en* själ undan katolicismen.

För några kvällar sedan, då jag strövade omkring på de mörka små gatorna, stötte jag på den gamle engelsmannen.

– Och Paul? frågade jag.

– Paul, mumlade han, han ligger i Paris och läser på sin kandidatexamen. Häromdagen fick jag ett brev från honom, där han slungar de värsta anklagelser i ansiktet på mig. Han har blivit katolik igen, katolik med hull och hår. Och han förbannar mig och hela min uppfostrargärning. Such is life!

Men med dylika ”återfall”, för övrigt fullkomligt naturliga, är varken hela eller ens hälften av förklaringen given.

För att fullt förstå denna till det yttre så snabba utvecklingsgång eller reaktion, hur ni vill, måste man framför allt ta i betraktande de senaste tjugu årens rörelse inom den franska filosofien, från positivismen genom Boutroux, Henri Poincaré, Le Roy, fram till Bergson, hela den långa historien om vetenskapens placering på mindre förgylld furstetron fram till Bergsons intuition.

Men hur gjorde man från Bergson språnget rakt över i en dogmatisk katolicism, rätt in i armarna på den romersk-katolska kyrkan?

Först och främst: de fåfänga försök en äldre generations religiöst kännande gjort att åstadkomma en försoning mellan ”tron och vetandet” hade genom

³⁷ I bokens kapitel II har Hellström citerat pseudonymen Pierre de Coulevains ord: ”Det tar generationer att göra en katolik av en människa”. (Se medlemsblad nr 27, s. 35.)

Bergson och hans Johannes döpare bevisats vara barnsliga, omöjliga.³⁸ För den nya ungdomen hade de förlorat all mening: vetenskap och religion utveckla sig på två helt olika och av varandra oberoende plan. Vetenskapen är till, ej för att söka det sanna, men det nyttiga. Dess uppgift är att öka vår inflytelse på materien och i denna riktning, men också endast i denna, söka nå det absoluta, fullkomligheten. Men när det gäller att lösa det mänskliga livets problem står den maktlös, hjälplös. Tack vare Bergson och hans förelöpare hade man blivit befriad från den mara som ridit en föregående generation: att nödgas sätta sin religiösa känsla på svältkur. Man behövde ej längre mata den i smyg, i en känsla av skam inför det suveräna vetandet. Man hade, som en ovan citerad författare säger om Den skapande utvecklingen, funnit befrielsen. En ung läkare skriver på tal om omvändelsen till det religiösa livet: "När man en gång upplevat det där, återfår ens förut förvirrade liv så småningom sin ordning i enlighet med ett nytt perspektiv, som måste vara det rätta."

Men, frågar man sig ånyo, varför skulle tillfredsställandet av ens metafysiska behov behöva kasta en i armarna på Rom? Låt vara att Bergsons lärjungar "på varje sida tycka sig känna Gud", låt vara att, som han själv i ett brev, på tal om Den skapande utvecklingen, skrivit: "Härur utlöser sig tydligt idén om en fri och skapande Gud", varför i alla fall Rom?

Det faller sig litet svårt att förstå. Det är att hoppas att ungdomen själv ser sammanhanget klarare. Huru som helst: det finns ej så få drag gemensamma mellan den "amerikanska" pragmatism åt vilken ungdomen i sin praktiska livsförsel svurit sin trohet och den romersk-katolska kyrkans grunddogmer. Liksom handlingen skapar etiken, karaktären, så skapar ju, enligt den katolska kyrkan, likaledes handlingarna (de religiösa) tron, ja, äro en nödvändighet därför. Dessutom: med det krav på det absoluta, med den fasa för det flyktiga, det obestämda, det relativa som kännetecknar denna ungdom i dess praktiska filosofi kan det kanske ligga nära till hands att ta steget ut från Bergson till Rom. Men för att *fullt förstå* det, fullt inse sammanhanget måste man själv ha varit – katolik.

Så mycket är säkert: religionen som ett "artistiskt tema", kristendomen som en mytologi fyller denna ungdom och dess krav på realiteter med vedervilja. För den har Renans fråga: Finns det ingen möjlighet att vara katolik utan att tro på katolicismen? ej mera någon mening. "En religion utan dogmer, vad är det annat än dekorationer utan drama, värme utan eld?"

En ung elev vid Ecole normale skriver:

"Vi hängiva oss åt religionen därför att det absoluta ligger inneslutet i dogmen. Vi finna ej kristendomens fullhet utan i katolicism."

³⁸ Red. har tyvärr gått bet på uppgiften att finna sammanhanget mellan Bergson och Johannes döparen. Tips mottages gärna!

VI. Revanschlust, Pantersprång och patriotism

Det ligger i sakens natur att en ungdom med så starka behov på ordning och självdisciplin ej endast i sin praktiska filosofi, utan till och med, som vi förut sett, i sin religiösa känsla skall vara missbelåten med sakernas nuvarande ställning i politiskt avseende, såväl inre- som yttrepolitiskt.

Det måste sägas först som sist: man har i grund och botten svårt att förstå varför missbelåtenheten nödvändigt skall behöva vara så stor, åtminstone när det gäller landets yttre-politiska ställning. Tag Frankrike t.ex. år 1880 och jämför det med Frankrike av i dag! Det är visserligen sant: Elsass-Lothringen är fortfarande tyskt.³⁹ Men vad har man ej sedan det olyckliga kriget vunnit i landområden! Protektorat som Tunis, kolonier som Madagaskar, franska Cochinkina⁴⁰ och framför allt Marocko. I sanning: den tredje republiken kan knappast beklaga sig över att ha blivit styvmoderligt behandlad då det varit fråga om fördelningen av jordens ännu jungfruliga länder, i synnerhet om man tar i betraktande hur litet praktiskt förstånd och ringa psykologisk förståelse fransmännen ända till på de senaste åren lagt i dagen då det gällt att utnyttja sina utomeuropeiska domäner. Vilket land i Europa, med undantag av Frankrike, har under sitt välde en sträcka som den från Tunis i öster längs hela Afrikas norra kust så gott som alldeles utanför sina dörrar! Det är bara öknar och berg, säger man! Bah, fråga den som varit där nere eller gör ett överslag av det kapital som de senaste åren vandrat dit ned! Varje fransman vet att t.ex. Marocko om en handfull decennier skall ge honom rikedomars rikedomar. Men vad landet vunnit i framtidsmöjliga områden utom Europa, att Frankrike helt enkelt under de förkättrade förfädernas regemente blivit ett kolonialt empire, det glömmer fransmannen så fort det blir fråga om ett tyskt militäraeroplan, som av misstag eller vidriga omständigheter måst landa några kilometer från tyska gränsen.

Och har dess stämma i den europeiska konserten försvagats under de trettio senaste åren? Vems inflytande i Turkiet är det som verkligen blir det bestående efter tyskarnas årslånga försök att få spela första fiolen där nere? Det finns knappast något tillfälle under de senaste årtiondenas diplomatiska historia, från Schnebeléaffären⁴¹ fram till våra dagar, där Frankrike behövt känna sig i längden förödmjukat. Talar man om förödmjukelser, är det snarast Tyskland som måst svälja dem.

Vad är det man vill? Man behöver bara gå över Place de la Concorde och kasta en blick på Strassburgstatyens begravningsblomsterskrud för att få svaret.⁴² Det är Elsass-Lothringen, det är revanschen ungdomen vill, och vad samma

³⁹ Som bekant förlorades dessa provinser till det nya kejsardömet Tyskland i kriget 1870–71.

⁴⁰ Cochinkina var fransmännens namn på södra delen av Vietnam.

⁴¹ Schnebeléaffären var en gränsrelaterad diplomatisk kris 1880.

ungdom förebrår den föregående ”humanitära” och ”internationella” generationen är att ha helt uppgivit tanken på de förlorade provinserna. Det är svårt att veta *hur stor* förlusterna kände landförlusten. Men man måste ta de för handen varande historiska förhållandena med i räkningen innan man förebrår denna generation dess likgiltighet för Elsass-Lothringen. Det är ju så att den som känner med sig att någon annan är i färd med att rycka hjärtat ur kroppen på en, fäster sig mindre vid förlusten av ett par tår. Sorgen kommer först långt efter det man lyckats rädda livhanken. Och även då dämpas den till en resignerad melankoli över förlusten vid tanken på vad som verkligen stått på spel. Det är nog ungefär så med den föregående generationen i fråga om Elsass-Lothringen. Man hade själv som ung *varit med*, man hade *sett* vad det verkligen gällde, man hade stått mitt uppe i detta kaos, i detta förvirrade helvete, med tyska trupper på Place de la Concorde, med Bismarck åkande ända fram till Avenue de la Grande Armée. Och så kommunen... Sannerligen: en ungdom för vilken detta är historia och som dessutom bröstar sig över sin realistiska syn på livet, visar sig ha synnerligen ringa blick för verkligheten när den förebrår dessa män att de grävde ned den elsass-lothringiska stridsyxan, resignerade och sökte hämta krafter på annat håll. Det måste medges att det bland den förra generationen fanns några litterära snobbar som för Elsass-Lothringen ej ville ge högra tummen eller pekfingret, ”därför att med dem skrevo de”, och ej heller motsvarande två fingrar på vänster hand, ”därför att med dem höllo de cigaretten”. Men det vore idiotiskt att påstå att det var i denna stämning det stora flertalet begravde stridsyxan. Det låg nog ej så litet av likbegängelse i uppgivandet av tanken på Metz och Strassburg som åter en gång franska. Man böjde sig under den hårda verkligheten. Det var allt!

Det var kejsar Wilhelms Panthersprång, Agadirkuppen, som satte ungdomen på benen,⁴³ alliansen med Ryssland och ententen med England som kommo dess krigshumör att vakna. Elsass-Lothringen och Strassburgstatyen på Place de la Concorde blevo de symboler under vilka den samlades i tyskhät, i djup smärta över de förlorade juvelerna och i förakt för alla dem av den föregående generationen som i ett minskande av spänningen till Tyskland sökte ytterligare en välbehövlig garanti för freden i Europa. Paul Deroulede, den vanvettigaste politiska don Quixote de senaste decenniernas Frankrike haft att

⁴² ”Strassburgstatyens begravningsblomsterskrud”: I vart och ett av Place de la Concorde åtta hörn står ett monument som påminner om en fransk stad. Sedan man förlorat Strasbourg i kriget 1870–71 blev det sed att skruda den i svart och lägga eller hänga begravningskransar på den vid nationella högtider. Man såg den även ibland prydd med den franska flaggan, med blomsterkransar osv. Detta fortsatte tills staden blev fransk igen i samband med Versaillesfreden.

⁴³ Wilhelms Panthersprång eller Agadirkuppen: Wilhelm är förstas den tyska kejsaren. Panthersprånget: Den tyska kanonbåten Panthers ankomst till Agadir den 1 juli 1911 gjorde den andra Marockokrisen akut. Bakgrunden var tyska krav på delar av Franska Ekvatorialafrika.

uppvisa, blev deras gud! Hans livslånga vrålände: quand même, blev deras stridsrop.⁴⁴

Om Tyskland, som det själv påstår, inga som helst anfallsplaner har på Frankrike och ingenting högre önskar än ett korrekt uppträdande och ett gott samförstånd med sin granne i väster, så kom dock Panthersprånget – vilken mening det nu innerst inne var avsett att äga – för att säga det minsta, högst olämpligt. I själva verket kunde det ej ha tagits vid en olämpligare tidpunkt. Indignationen däröver mötte och bars ännu högre upp av en rörelse som redan i flera år verkat på sinnena i Frankrike lika väl som överallt annorstädes i Europa: nationalismen hade utträngt internationalismen. Agadirkuppen kom vid en tidpunkt då nationalitetskänslan var starkare än den varit på mången god dag. Alla hade redan fylkats under ropet: Låt oss bli ännu mera fransmän, ännu mera *medvetet* fransmän än vi någonsin varit!

*

När frågan gäller inrepolitiken har den nya ungdomens missnöje givetvis större fog för sig.

Även om parlamentarismen i Frankrike nått den stadga man på grund av dess ålder skulle kunna begära, hade det ändå knappast varit något att förundra sig över om man återfunnit den föraktliga ryckningen på axlarna åt denna stackars förkättrade styrelseform i en tid då man ej är fullt modern utan att vara antiparlamentariker och vid varje givet tillfälle vädra sin ovilja mot ”herrar yrkespolitici”. Bland alla dem den nya ungdomen räknar till sina lärofäder påminner jag mig i närvarande stund endast en som på denna punkt hyser en avvikande mening. Det är engelsmannen G. K. Chesterton.

Men i Frankrike har man verkligen skäl att klaga över de linjer längs vilka parlamentarismen utvecklats. Och alla de som beklaga sig över att individen, tack vare parlamentarismen, sjunkit ned till ett blott nummer i partiet böra stämma ned sina klagorop en smula då de kasta en blick på den parlamentarism där det minsta sidointresse och hävdandet av individen förmå bryta stora partiorganismer och av strängt taget meningsfränder göra bittra motståndare. Den franska deputeradekammaren med dess tjugu-trettiotal partigrupper och dessa kandidater som inför möjligheten att bli valda frånga det partiprogram under vilket de ställt sig, ge en mycket god läxa i detta avseende.

⁴⁴ Författaren Paul Déroulède (1846–1914) deltog som frivillig i kriget mot Tyskland 1870–71. Som politiker stödde han Boulanger (se not 46 i förra medlemsbladet). Liksom denne krävde Déroulède revansch på Tyskland och återtagande av landskapen Alsace och Lorraine (Elsass-Lothringen). Han dog i januari 1914 och fick alltså inte uppleva utbrottet av det nya kriget mot Tyskland. Han tycks ha varit en färgstark person, som inte bara skrev starkt patriotiska dikter. Han deltog i två pistoldueller (utan att någon blev skadad) och var landsförvisad några år efter ett försök till statskupp 1899. Mot slutet av sitt liv samlade han sina tal och anteckningar i en bok med titeln *Qui vive? France! "Quand même"* (Vem leve? Frankrike! "Trots allt").

Ehuru det parlamentariska virrvarret i Frankrike strängt taget intet annat resultat har än att tjäna de konservativa, tillbakahållande intressena – virrvarret här verkar ungefär som den bekanta pendelsvängningen i engelsk parlamentarism – så måste man dock förstå det berättigade i ungdomens äckel inför villervallan, egoismen och biintressena. Att den ej, i likhet med vad en nyvald deputerad häromdagen sade till mig, i den proportionella valmetoden⁴⁵ ser vägen till en starkare politisk disciplin eller åtminstone ej anser detta vara nog, kan man också förstå.

I fråga om den praktiska politiken, i fråga om införandet av ordning och målmedvetenhet delar sig ungdomen i stort sett på två linjer. Man skulle för korthetens skull kunna kalla den ena den franska, den andra den engelska. Det till synes märkliga i denna uppdelning är att den franska linjen är rojalistisk, den engelska republikansk. Men motsägelsen häri upplöser sig efter en stunds eftertanke.

Det som ända sedan den stora revolutionen varit utmärkande för franskt-politiskt tänkesätt är övertygelsen om idéens, formelns, formens förmåga att omskapa tänke- och känslösätt. Det är som när en herr Pettersson genom förändrandet av namnet till Silfverborgh därmed hälsar en ny och glänsande framtid. Endast med den skillnad att man tycker att fransmännen borde under det förra århundradet ha vunnit tillräckligt många erfarenheter av det misslyckade i dylika manövrer. Men icke desto mindre ser man samma kära tanke åter hägra för en sektion av den franska ungdomen. Ge oss en kung och ni ska få se den ordning och målmedvetenhet vi nu så bittert sakna återkomma! Låt oss höja på sköldarna en representant för ett av de furstehus under vilka Frankrike en gång var starkt och fruktat. Det måste erkännas: denna sektion är till numerären betydligt underlägsen den andra, den ”engelska”. Det är ju möjligt att anledningen härtill i en viss grad kan sökas i brist på lämpliga tronpretendenter. Trots sina av välvilja och löften präglade valmanifest, torde varken Orléans eller prins Napoleon på allvar komma i fråga ens av sina egna cameloter.⁴⁶ I de senares psykologi spelar säkerligen den historiska sentimentaliteten en ej så liten roll.

Anledningen till att sympatierna för den ”engelska” linjen med varje dag växer är en annan och av djupare, mera moralisk art. Man har kommit underfund med riktigheten i den politiska utvecklingen i England: bättre att låta livet skapa former än söka blåsa liv i formen. Med andra ord: den sats Gustave Le Bon

⁴⁵ I England hade man majoritetsval i enmanskretsar, vilket gynnade de starkaste partierna. Därmed fick man ett fåtal partier i parlamentet. I Frankrike hade man däremot proportionella val, vilket möjliggjorde också för småpartierna att ta plats i folkförsamlingen.

⁴⁶ ”Orléans eller prins Napoleon” syftar på släktingar till det gamla kungahuset respektive till kejsar Napoleon, vilka framfördes som kandidater att bestiga en eventuellt återupprättad fransk tron. Ordet ”cameloter” torde betyda *trogna anhängare* och syfta på slottet Camelot där kung Artur ju omgavs av de mestadels trogna riddarna av det runda bordet.

ständigt förfäktat, ehuru, egendomligt nog, hans namn ej på ett enda ställe förekommer i bokens här berörda kapitel.⁴⁷ Okunnighet om hans person och verk är utesluten. Sidointressen alltså? Det är på uppriktigheten i handlandet, på ansvarskänslan, på den enskildes moraliska styrka det politiska livet vilar, och endast genom att höja dem öppnar sig vägen för ett sunt politiskt liv. Varför då återgången till en monarki, ett nytt försök att framkalla en artificiell ordning, baserad på en ren syllogism? Varför inte hellre demokratin, republiken? Vad det i första hand gäller är att uppfostra oss själva till ansvarskännande fransmän, till moraliska personligheter, till ordningsälskande, ärliga och realistiskt tänkande, målmedvetet handlande medborgare! Och ur detta skall födas ett nytt politiskt liv!

VII. Avslutning med omväxlande ros och ris

Det borde knappast vara något särskilt förvånansvärt, att en tidsepoks ungdom tänker olika än den föregående. Oppositionen är ett med själva ungdomens väsen och omslaget alltid att vänta. Det ligger i livets egen natur, att efter passionen för idéer skall följa lusten för handling.

Men när det gäller den ungdom, som i föregående kapitel varit på tal, torde man göra klokt i, att särskilt fästa sig vid en sida i denna handlingslustens renässans: jag menar språnget från tänkesättet till aktion.

Så länge det gäller den enskilda personens göranden och låtanden kan man gott och väl lämna honom i fred och ro åt hans egna krafter och hans mer eller mindre realistiska och utilitariska förhoppningar. Ingen kan annat än glädja sig över att en ung man lever kyskt och sparsamt, att han målmedvetet arbetar för och på sin framtid, en bra ställning i samhället med en större lön än den staten kan bjuda honom. Det finns säkerligen ej heller någon, som är annat än belåten över att han älskar sitt fosterland, att han sparkar boll, boxas, känner självdisciplinens betydelse och gifter sig tidigt. Man kan kanske i glädjen häröver hysa overseende med hans kolartro på, var det rätta ligger, hans amerikanskt pragmatiska förvisning om att *det* är skadligt och *det* är nyttigt. Man kan till och med underlåta, att viska i hans öra att livets mening kanske dock till sist inte ligger i att endast titta rakt fram. Det är för övrigt underligt, att ej ens den mest etiska av denna moraliska ungdom kommit underfund med att även den mest moraliska handling har mycket litet verkligt etiskt värde, så länge den ej springer ur den egna personlighetens djup.

Det förefaller mig lönlöst att söka forska efter, hur denna ungdom från glädjen över att kunna boxas kommit att förhålliga kriget som en den mäktigaste kulturfaktor,⁴⁸ eller hur den från en mer eller mindre förstående uppfattning av

⁴⁷ Gustave Le Bon (1841–1931) är mest känd som socialpsykolog och hans främsta verk är *Massan psykologi* från 1895.

Bergson hamnat i katolicismen. Jag tror, att både boxningen och Bergson ha mycket litet att skaffa med detta språng. Orsakerna få nog sökas på helt andra håll och äro kanske ungdomen själv tämligen så främmande. Krigsivern har helt säkert ej sin rot i lusten att boxas utan i den nu pågående vansinniga kapprustningen. Och den moderna ungdomens starka behov av ett ej så litet bornerat etiskt ideal smakar betydligt mera U.S.A. än Bergson. Det är för den, som varit i tillfälle att närmare lära känna studenter från de stora amerikanska universiteten, Harvard, Yale, Cornell, helt enkelt förbluffande att se överensstämmelsen i livsuppfattning och livsideal mellan den ungdom, som i La Jeunesse d'aujourd'hui framlagt sin bekännelse och det unga kulturella Amerika. När man kommit i beröring med högt bildade och intelligenta representanter för det senare och plötsligen funnit vägg i vägg med all denna intelligens och bildning, då har man lättare att förstå utvecklingslinjen Bergson–Rom. Helt förklarlig blir den naturligtvis inte. Men varför skulle inte en fransman, som mer eller mindre flyktigt läst Bergson kunna ramla tillbaka i katolicismen, när en yngre upplaga av typen Roosevelt eller typen Wilson är en brinnande Christian scientist eller en ivrig metodist eller baptist. På det individuellt-etiska området är likheten mellan dessa båda ungdomar, den franska och den amerikanska, som sagt, rent av förbluffande. Skillnaden mellan dem uppstår först på det sociala och politiska området.

Och det är på denna punkt vi böra i alldeles särskilt hög grad ställa oss nyfiket uppmärksamma: när den moderna ungdomen vill taga språnget från tänkesätt till handling, socialt och politiskt. Då ha vi ej bara rätt utan skyldighet att hugga den unge mannen i kragen, se honom stadigt i vitögat och fråga:

– Entusiasm och handlingslust äro utmärkta ting, men knappast i och för sig själva. De måste till sist bedömas ej i sitt eget höga majestät utan i relation till vad de uträttat.

Vad ligger bakom din nya etiska vitalitet? I förbund med vilka sociala livsideal ställer den sig? Vad syftar den åt?

Och skulle det visa sig, att det, den nya ungdomen på dessa områden strävar efter, därtill förhjälpst av alla ljussläckare och reaktionärer, är ett återfall i att ta atavistiska tankebanor och handlingsvanor, då är det på tiden, att alla de av den föregående ”humanitära” generationen, som ha kraft att stå för sina ideal lägga bort den förkättrade humanitarismen och förklara krig på liv och död.

*

⁴⁸ Att Hellström här menar att synen på kriget som en ”kulturfaktor” finns hos den franska ungdomen är intressant, med tanke på att Hellström i sina artiklar under kriget ofta häftigt beskyller ”tyskarna” för att ha just en sådan uppfattning. Se boken *1½ mil härifrån står världens största slag. Gustaf Hellström som korrespondent i första världskrigets Frankrike*, red. Lennart Leopold och Sigurd Rothstein, Visby: Nomen förlag, 2014.

Men när allt kommer omkring: är det så farligt?

Det är visserligen sant: den enquête, som här varit föremål för omnämnande lika väl som tusen andra tecken tyckas tyda på att det här ej är frågan om en ny fashion att tänka utan om en pregnant och i grund gående ny karaktär.

Bergson yttrade för något år sedan på tal härom till en intervjuare i Le Gaulois:

”Ja, jag tror verkligen det här är frågan om moralens renässans, och det som slår mig mest, det som kommer mig starkast att förutsäga denna renässans det är, att den ej blott består i en idéernas transformering utan snarare i en viljans verkliga nyskapelse. Men viljan är just själva uttrycket för temperamentet, d.v.s. för det, som är det svåraste att modifiera. Från denna synpunkt förefaller mig den nya ungdomens utveckling som ett slags mirakel.”

Men å andra sidan uppträda andra tecken som ge vid handen, att den pragmatiska och moraliska renässansens ur socialt reaktionär synpunkt mest bornerade utslag äro av övergående natur även inom eliten själv.

Monsieur Marcel Drouin, professor i filosofi vid Lycée Henri IV, som sett flera generationer ungdom avlösa varandra har med ett inlägg bidragit till enquêten, som jag härmed tar mig friheten delvis citera:

”Då vi redan vid början av er enquête vidrörde dessa ämnen, gjorde jag er uppmärksam på, att ungdomen ej gärna anförtro sig åt sina lärare. Men i den mån jag kunnat komma i kontakt med den ungdom er rundfråga har till uppgift att sondera, förefaller det mig, som om porträttet blivit likt. Ja, era iakttagelser äro riktiga. Man kan acceptera dem alla, förutsatt att man ej tillägger dem alla samma vikt, samma grad av visshet, samma allmängiltighet.

De utmärkande dragen äro dessa: uppmärksamheten riktad mot det yttre livet, optimism och självtillit, handlingslust, ligkiltighet för dialektiska hårklyverier, lika väl som för komplicerade känslöstämningar. Patriotismens renässans är verklig och jag tror att den kommer att bestå. Men jag undrar om det ej fordras en lång följd av utrikespolitiska kriser för att vidmakthålla krigsivern (l'esprit de guerre), som enligt min mening är en smula överdriven. Omfattandet av katolicismen utan kritik och utan tvivel är också ett faktum, men ett faktum av ganska stor begränsning och i alla fall ej vittomfattande nog för att öka elevantalet på prästseminarierna. Omoraliska teorier äro i nedgående. De praktiska sysselsättningarna och sporten lämna mindre rum för sexuella drömmier. Men har libertinaget minskats eller bättre uttryckt: tar det sig helt enkelt inte en mera enkel och bestämd riktning? Och viker inte hos det stora flertalet behovet av inre självdisciplin för en fordran av ett rent yttre slag, en disciplin framkallad av tvång av en eller annan art.

Er uppgift var att konstatera, ej att förutse. Men finns det ej i närvarande stund tecken på en snar förändring?

Helt nyligen föreföll handlingslustan förenad med doktriner, med intuitionistiska och pragmatiska tendenser. Man påpekar redan hos de unga filosoferna ett återuppträdande av intellektualismen. Och var förresten någonting annat att

vänta? Det är före handlingen, för att förbereda den, som tankarna samla sig i känslor, i intuitioner; handlingen, en gång påbörjad skapar snarare ett behov av precisa tankar, av hållbara sanningar. Morgondagens rationalism kommer att bli mera smidig än gårdagens och mera öppen för erfarenheten. Och hur skulle denna rationalism bli utan konsekvenser på det politiska och juridiska lika väl som på det religiösa området.

Å andra sidan är det sant att i våra lärdomsanstalter omsorgen för den sociala rättvisan utplånats av ett slags bourgeois-ésprit.⁴⁹ Syndikalismens framsteg är en indirekt orsak därtill. Eftersom arbetarna själva har tagit sin sak i egna händer och äro starka nog att bära den, har vår tids ungdom ingenting annat att tänka på än sin egen karriär, sin egen roll i den producerande utvecklingen. Men i dess praktiska ambition ligger det ej så litet illusion. Man har låtit dem förstå att vår handel, vår industri kräva ett otal överhuvuden. Den tid kommer snart, då den största delen innehar underordnade platser och utan hopp att vinna befordran känner sig innestängd. Det minsta den rena arbetarerörelsens svagheter uppenbara sig skall man se vår unga bourgeoisie på nytt sätta sig i gång för att åstadkomma en bättre social anordning.

Min sista observation rör sammanhanget mellan den nya generationen och den omedelbart föregående. Allt det sunda och kraftiga hos vår ungdom är i era ögon en reaktion mot den föregående generationen. Vad denna beträffar måste jag invända: det är orätt att betrakta den endast sådan den var vid den tid, då den startade eller att endast hålla sig till offentliga manifestationer tillställda av några av dess representanter. Man måste betrakta den hel och hållen, följa den genom de tjugu åren. Jag tror, att den lika mycket och mera än någon annan har slavat för att upplysa den efterföljande och göra vägen lätt för den.”

Gustaf Hellström

⁴⁹ Ett slags bourgeois-ésprit: en sorts borgerlig anda.

Hellström-Nytt...

Mail till Sällskapet bör i fortsättningen skickas till lennart.leopold@comhem.se

Bokfestivalen i Kristianstad 2014

Fredag 5 september kl 16.00

Som ett inslag i Bokfestivalen ordnar *Gustaf Hellström-sällskapet* en extra guidad vandring i *Litteraturstaden Kristianstad*. Samling vid Turistbyrån. Vandringen varar 1-1.5 tim. **Pris: 20:-**

Lördag 6 september

Vi ordnar bokbord, där vi bland annat säljer vår nya bok.

I Regionmuseets hörsal 12.00 presenterar Gustaf Hellström-sällskapet boken **1½ mil härifrån står världens största slag**, som innehåller ett kommenterat urval Hellström-reportage från första världskrigets Frankrike.

Information kring den nya boken finns redan nu på Sällskapets hemsida.

Litteraturbanken hjälper oss att digitalisera Gustaf Hellströms roman *Den gången*, som utspelar sig i första världskrigets Frankrike. Den kommer att kunna laddas ner gratis från www.litteraturbanken.se

Bokmässan i Göteborg 2014

Gustaf Hellström-sällskapet kommer att vara på plats alla dagarna, tillsammans med andra litterära sällskap.

Lördagen den 27 september 12.30–12.50, på de litterära sällskapens scen, kommer Lennart Leopold att presentera boken om Hellström som reporter i första världskrigets Frankrike.

Gustaf Hellström-sällskapets höstmöte 2014

Söndagen den 19 oktober 15.00 i Gustaf Hellström-rummet

Tidigare konsthallschefen Thomas Kjellgren talar då kring **Gustaf Hellström och de konstnärliga strömningarna i tio-talets Paris/Senlis**

Styrelsen hälsar alla medlemmar och andra intresserade välkomna på våra evenemang!

Gustaf Hellström-sällskapet är ett ideologiskt fristående sällskap, som verkar för att lyfta fram Gustaf Hellströms litterära författarskap och journalistik. Sällskapet har sitt säte i Kristianstad.

Adress: c/o Lennart Leopold, Floravägen 74, 291 43 Kristianstad.

OBS! Ny mailadress: lennart.leopold@comhem.se

Hemsidans adress: www.gustafhellstrom.se

Styrelse: Disa Lundgren, ordförande; Håkan Sandgren, vice ordförande; Roland Persson, kassör; Kerstin Sjögren Fleischer, sekreterare; Bengt Granstrand, vice sekreterare; Lennart Leopold, Sigurd Rothstein och Anders Tell, ledamöter.

Hedersmedlemmar: Christina Hamrin, Hans Holmberg och Daniel Soutine.

Ständigt medlemskap: *Kristianstadsbladet*

Medlemsblad, redaktör: Lennart Leopold

Skriftserien, redaktörer: Lennart Leopold och Sigurd Rothstein

Hemsida, redaktör: Lennart Leopold

Medlemsavgift från och med 2013: 125 kronor för enskild medlem, 50 kronor för familjemedlem. Engångsavgift för ständigt medlemskap är 2000 kronor. Medlemsavgiften betalas på **bankgiro 5584-8147**. Glöm inte att skriva ditt namn och adress!

Sponsor: Kristianstad Bokhandel